

**Национални програм за Републику Србију IPA 2013
Финансира Европска унија**

**Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и
повратника на основу споразума о
реадмисији**

Уговор бр. 48-00-133/2014-28

**Тематски извештај на тему „Уништена и оштећена
имовина интерно расељених лица са Косова и Метохије“**

Бранислав Ристић, сарадник

Овај Пројекат спроводи Европска консалтинг група у сарадњи са Human Dynamics, IBC и PDC Србија

Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и повратника
на основу споразума о реадмисији

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пројекат финансира
Европска унија

КОНАЧНА ВЕРЗИЈА

Овај извештај је припремио Бранислав Ристић, виши експерт за друштвена и правна питања. Садржај овог извештаја је искључиво одговорност аутора и не може ни на који начин да се узме као одраз става Европске уније нити корисника Пројекта.

Пројекат „Заштита и унапређење имовинских права интерно расељених лица, избеглица и повратника на основу Споразума о реадмисији“ је почео са радом августа 2016. године и трајаће две године. Корисник пројекта је Канцеларија за Косово и Метохију Републике Србије. Главне активности пројекта су обезбеђивање правне помоћи и асистенције интерно расељеним лицима, укључујући директно заступање интерно расељених лица пред судовима и другим значајним институцијама, као и обезбеђивање прецизних и благовремених информација потребних за остваривање права интерно расељених лица, избеглица и повратника по основу споразума о реадмисији у Србији.

Више информација на www.pravnapomoc.org

Пројекат спроводи конзорцијум на челу са Европском консалтинг групом

Садржај

Увод.....	5
1 Основне информације	6
1.1 Миграције на простору бивше СФРЈ.....	6
1.2 Расељавање - Случај Косова и Метохије	7
1.3 Повратак.....	8
1.4 Социо-економски положај ИРЛ.....	9
2 Законодавни оквир примењљив на Косову и Метојихи.....	9
2.1 Међународни стандарди заштите	9
2.2 Домаћи законодавни оквир	10
3 Штета.....	11
3.1 Општа разматрња.....	11
3.2 Нематеријална штета.....	12
3.3 Материјална штета	13
3.4 Материјална штета проузрокована деловањем међународних мисија	15
3.5 Материјална штета настала приватизацијом процесом	16
3.6 Материјална штета настала градњом на туђем земљишту	17
3.7 Преварне трансакције	18
3.8 Продата имовина	19
3.9 Експропријација	19
4 Институционална заштита стамбене и комерцијалне имовине	20
4.1 Катастар	20
4.2 Поступање судова у споровима	22
4.2.1 Привремени заступник.....	23
4.3 Квасисудска заштита	24
4.3.1 Дирекција за стамбена и имовинска питања.....	24
4.3.2 Косовска агенција за имовину.....	25
4.3.3 Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине	27
4.3.4 Саветодавно веће за људска права	28
4.4 Приступ судова у решавању тужби за уништenu имовину	28

4.4.1	Општински (Основни) судови	30
4.4.2	Апелациони судови	31
4.4.3	Врховни суд.....	31
4.4.4	Уставни суд	31
5	Скопска иницијатива	31
6	Закључак.....	33
7	Анекси	36
7.1	Анекс 1 Студија случаја: Заузимање војних станова у Призрену	36
7.2	Анекс 2 Студије случаја: Приватизација	37
7.3	Анекс 3 Студија случаја: Грађење на туђем земљишту	38
7.4	Анекс 4 Студија случаја: Накнада штете због уништене и оштећене имовине	39
7.5	Анекс 5 Студија случаја: Саветодавно веће за људска права – Електропривреда Србије.....	40
7.6	Анекс 6: Листа карактеристичних пресуда.....	42
7.7	Анекс 7: Листа испитаника	42

Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и повратника
на основу споразума о реадмисији

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пројекат финансира
Европска унија

ЛИСТА АКРОНИМА

БЦМ – Балкански центар за миграције и хуманитарне активности

ВРС – Влада Републике Србија

ДСПИ – Дирекција за стамбена и имовинска питања

ДРЦ – Дански савет за избеглице

ЕУ – Европска унија

ЕУЛЕКС - Мисија владавине права Европске уније

ЕСЉП – Европски суд за људска права

ИРЛ – Интерно расељена лица

КАИ - Косовска агенција за имовину

КиМ – Косово и Метоихја

КЦИЗ - Комисија за решавање стамбених и имовинских захтева

КИРС – Комесаријат за избебеглице и миграције

КФОР – Војна мисија међународних снага

КАП – Косовска агенција за приватизацију

КАИ – Косовска агенција за имовину

ОЕБС –Организација за европску безбедност и сарадњу

ПИС – Привремене институције система

РС – Република Србија

СПСГ – Специјални представник генералног секретара Уједињених нација

СФРЈ - Социјалистичка Федеративна Република Југославија

УНМИК – Међународна мисија Уједињених нација

Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и повратника
на основу споразума о реадмисији

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пројекат финансира
Европска унија

УНХЦР – Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице

Пројекат спроводи конзорцијум на челу са Европском консалтинг групом

Увод

Овај извештај представља једну од активности коју спроводи пројекат „Заштита и унапређење имовинских права интерно расељених лица, избеглица и повратника на основу споразума о реадмисији“ који је финансиран из предприступних фондова Европске уније (у даљем тексту: ЕУ), а који спроводи конзорцијум који предводи Европска консултантска група у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију Владе Републике Србије. Куриозитет овог пројекта јесте и чињеница да је први који се спроводи по децентрализованом систему управљања, што значи да је степен интеграција досегао ниво у коме је комплетно управљање пројектом делегирано на локални ниво.

Предмет извештаја представља уништена и оштећена имовина интерно расељених лица (у даљем тексту: ИРЛ) и њихова перспектива решавања проблема, па целокупан извештај задржава приоритетни акценат на тој теми. Тема је јако обимна и комплексна јер је право на имовину комплексно, као и његова заштита. Сама по себи, дефиниција имовине у складу са Европском конвенцијом и додатним протоколима, као и пресудама заснованим на њој, намеће тежак задатак. Концепт имовине у пракси Европске конвенције није нужно ограничена на непокретности, већ укључује и нематеријалну имовину, као што је интерес, који може да се третира као имовинско право (материјално и нематеријално). Судска пракса европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) не признаје само непокретну имовину, већ проширује концепт имовине и на потраживања и интересе. Покретна и непокретна имовина, материјални и нематеријални интереси као што су: акције, патенти, дугови и потраживања су заштићени чланом 1. протокола 1.

Током рада на извештају посебан изазов представљали су несређени подаци и статистике, преклапање институционалних надлежности и законодавног оквира на снази. Веома је тешко хронолошки посматрати проблем, зато што су се многи догађаји паралелно дешавали. Уништавање и оштећивање имовине неалбанских заједница је континуирани процес и тешко је утврдити његове стварне размере. Аутор овог извештаја заједно са својим колегама покушао је да у што већем обиму представи стање, како онај део који се односи на питање уништавања и оштећивања имовине ИРЛ, тако и законодавни и институционални оквир и одговор на овај проблем, као и да укратко објасни неке правне институте како би читаоцу олакшао разумевање.

Имовину чини скуп права и обавеза које припадају субјекту права, било физичком или правном лицу. Најједноставније речено, у имовинска права спадају само она грађанска субјективна права која се могу новчано изразити. Када се сваки правник врати почетку школовања сети се испитног питања - извори облигација (обавеза) и научи да су то под 1. уговор, под 2. проузроковање штете, под 3. стицање без основа, под 4. незвано вршење туђих послова, под 5. једнострана изјава воље. Обавезе су настале и листа је предугачка. Позиција оштећених није баш светла и потребно је уложити огроман напор како би се

проблем решио и по праву и по правди. Постконфликтна и етнички подељена друштва захтевају специфичан приступ и правична решења.

У процес реституције права директно су укључени различити актери који су кроз бројне активности остајали недоречени у окончању проблема. Систем Уједињених нација (у даљем тексту: УН), Европска унија (у даљем тексту: ЕУ), Организација за европску безбедност и сигурност (у даљем тексту: ОЕБС), Република Србија (у даљем тексту: РС), Привремене институције самоуправе у Приштини (ПИС), билатерално државе кроз различите пројекте, међународни и домаћи невладин сектор и различити институти. Овоме свакако треба додати изазове са којима се срећу постконфликтна и етнички подељена друштва у транзицији, континуирани интензитет конфликта, реалну и нереалну перцепцију безбедности, жртве и њихове породице, историјско наслеђе, културни и духовни идентитет, повратак, и др.

1 Основне информације

1.1 Миграције на простору бивше СФРЈ

Двадесет шест година након првих сукоба на просторима бивше Југославије, многи суштински и животно важни проблеми са којима се присилни мигранти суочавају још увек нису разрешени. Током распада СФРЈ десио се велики број преседана у правном поретку, како међународном, тако и у новонасталим ентитетима. Као један од особенијих момената, са теоретског и практичног аспекта јесте и трансформација статуса ИРЛ у једном периоду расељења, до статуса странца, избеглице, тражиоца азила, лица са додатном или привременом заштитом, двојног држављанина, или држављанина потпуно нове државе.

Током ратних сукоба због распада бивше СФРЈ, више од 4 милиона људи је напустило своје домове. Од тог броја више од 1.500.000 је спас потражило унутар граница своје земље у интерном расељењу. Након завршетка сукоба у Босни и Херцеговини, Хрватској, на Косову и Метохији и у Македонији, у региону је остало око 600.000 интерно расељених лица (ИРЛ), са отежаном могућности да се врате у места одакле су расељени или интегришу у средину где су потражили уточиште. Република Србија је до сукоба на Блиском истоку била једна од шест земаља са продуженим расељењем (*protracted displacement*) заједно са Бурундијем, Колумбијом, Грузијом, Суданом и Угандом, а земља са највише избеглица и расељених лица у Европи. Број избеглица у Републици Србији износи 29.457 лица (20.334 из Републике Хрватске и 9.080 из Босне и Херцеговине). Из Србије се вратило око 69.500 лица у Републику Хрватску и око 79.000 у Босну и Херцеговину и остале републике бивше СФРЈ. У треће земље отишло је око 46.000 лица, а процењује се да је око 40.000 лица умрло.¹

¹ Извор: <http://www.kirs.gov.rs/articles/onama.php?lang=SER>

Рeadмисија представља озбиљан изазов постављен пред Владу Републике Србије (у даљем тексту: ВРС) и Комесаријат за избеглице и миграције (у даљем тексту: КИРС).²Сходно споразуму о реадмисији, Република Србија је у обавези да обезбеди њихову потпуну интеграцију и инклузију у дрштво. Према проценама Савета Европе постоји између 50.000 и 100.000 потенцијалних повратника из земаља западне Европе. Стратегија реинтеграције повратника по основу споразума о редмисији³ предвиђа да их има до 100.000 и махом су Роми из Немачке.

Поред овога, територијом РС је у избегличком таласу са Блиског истока прошло преко 1.000.000 људи, док је у овом тренутку преко 7.000 смештено у прихватне центре.

1.2 Расељавање - Случај Косова и Метохије

Након доласка мировних снага јуна 1999. године, из својих пребивалишта на Косову и Метохији (у даљем тексту: КиМ) протерано је више од 250.000 лица. Расељавање се десило углавном ка централној Србији и Црној Гори, док је мањи број расељених уточиште нашао у Републици Македонији и Републици Босни и Херцеговини као и земљама Западне Европе и Америке. Од 437 места у којима су живели Срби, изузимајући општине Лепосавић, Звечан и Зубин Поток, етнички је потпуно очишћено 312 насеља.⁴ У урбаним срединама јужно од Ибра готово и да нема Срба или се углавном могу свести на пар десетина.

Роми, Ашкалије и Египћани, као мањинска популација која се јединствено означава као РАЕ, такође је тешко пострадала након конфликта 1999. године. Према подацима Европског центра за права Рома 4/5 од 120.000 припадника ромске етничке заједнице протерано је са КиМ. Према званичном попису ИРП спроведеном од стране Комесаријата за избеглице Републике Србије и УНХЦР-а регистровано је 26.600 РАЕ, док неки извори спомињу и број од 50.000.⁵ Они су у једнакој мери као и припадници српске и других неалбанских заједница били предмет одмазде, убистава, застрашивања, узурпације и уништавања имовине.

Од око 18.000 припадника горанске заједнице, њих преко 10.000 напустило је Косово и Метохију након окончања сукоба.

² Према Стратегији реинтеграције повратника по основу Споразума о реадмисији Комесаријат за избеглице и миграције има за задатак да координира и организује примарни прихват и сарадњу са примајућим заједницама и одговоран је за оперативно спровођење планираних активности на терену, као и да ради успешне реинтеграције повратника ради на превенцији трговине људима и промовисању принципа позитивне дискриминације.

<http://www.kirs.gov.rs/articles/onama.php?lang=SER>

³ http://www.kirs.gov.rs/docs/Strategija_reintegracije_povratnika.pdf

⁴ Извор: Канцеларија за Косово и Метохију.

⁵ Извор: ОСНА Report 2003.

Заједница етничких Хрвата готово је у потпуности расељена. Од некадашњих око 4.500 Хрвата у селима Летница, Врнавоколо, Врнез и Шашаре, са засеоцима Заграђе и Веселица у општини Витина, данас је остало само њих 47, док је у Јањеву, општина Липљан, од некадашњих 5.000 преостало само 300, углавном старих.

Комесаријат за избеглице Републике Србије је марта 2000. године у сарадњи са Високим комесаријатом Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) организовао попис интерно расељених лица, када је регистровано 187.129 лица. У периоду од 2000. до 2005. године, територију Косова и Метохије напустило је још преко 20.000 лица, тако да је крајем 2005. године број интерно расељених лица у централној Србији износио 209.021 лице. У марту 2012. године тај број износи 210.148 лица. Према подацима УНХЦР, у овом тренутку на територији србије је 203.140 ИРЛ.⁶

1.3 Повратак

Од 2001. до јула 2014. године, УНХЦР је забележио 31.094 повратка ИРЛ на КиМ. Међутим, процене показују да је максимално око 25% повратака успешно, што значи да се укупан број ИРЛ која су и даље у расељењу смањило за само 7.000 – 8.000 (под претпоставком да се „неуспешни повратници” опет враћају у место расељења у Србији и да не иду нигде другде).⁷ Иако не постоје званични подаци о одрживости повратка, међународни актери процењују да би број повратника који су добили подршку да се врате и који су остали на Косову и Метохији могао да буде 5.000, па чак и мање.⁸ Насупрот томе, миграција албанске заједнице према урбаним срединама била је експлозивна. За мање од две године, Приштина, Пећ, Гњилане и Косовска Митровица су удвостручиле или утростручиле своје становништво.

Као ни за број уништене имовине тако и за број обновљене имовине не постоје до краја сумирани подаци. У вези са коорелацијом уништене имовине и повратка важно је истаћи да се генерално сматра да су лица чија је имовина обновљена компезовани. Не свакако у целости, већ делимично с обзиром да је хуманитарна обнова стамбене имовине ограничена, док се опремање реконструисане имовине сматра компензацијом за унштавање покретних ствари.⁹

⁶Извор: УНХЦР Подршка за ИРЛ у Србији.

http://www.unhcr.rs/media/docs/Support_for_IDPs_in_Serbia_SER_01-IZMENE--01-11-2016.pdf стр. 13.

⁷ Ибид: стране 26 и 27.

⁸ Ибид: стр. 109.

⁹ Један од ретких извештаја који прецизира активности реконструкције јесте поднет Европском парламенту и Савету европе од стране Европске агенције за реконструкције 2001.године. Према наведеном извештају обновљено 17.100 кућа на Косову и Метохији у вредности од 127,7 милиона евра, а корисници су у 95% припадници албанске заједнице.

Што се самог процеса тиче, повратак и поред чињенице унапређене безбедности и конкретније селекције корисника, доживљава препреке. Надлежности су подељене између више локалних и међународних актера, процес није временски ограничен, отпор заједнице пријема и даље постоји, ниска је одрживост и постоје проблеми у процесу реинтеграције. Повратници и потенцијални повратници се сусрећу са окупираним земљиштем, обзиром да је повратак доминантно руралан, и не користе никакво плодуживање у искоришћавању својих права на земљишту.

1.4 Социо-економски положај ИРЛ

Тренутно ИРЛ у Србији представљају једну од најугроженијих група. Процењује се да у Србији живи 22.886 ИРЛ домаћинстава, односно 97.286 лица у социјалној потреби. Од укупног броја колективних центара на територији Србије ван Косова и Метохије налази се 13 колективних центара са 429 ИРЛ, док је на територији Косова и Метохије 8 колективних центара са 307 ИРЛ и 46 избеглих прогнаних лица.¹⁰ ИРЛ су генерално сиромашнији од осталог становништва. Што се становања тиче, велики проценат ИРЛ живи у изнајмљеним становима – око 30% њих, у односу на око 5,4% опште популације.¹¹ Плаћање станарине представља озбиљан издатак за домаћинство и то их смешта у групу која је у много већем ризику од сиромаштва у комбинацији са ниским примањима. ИРЛ су генерално сиромашнији од домицилног становништва и/или у стању потребе или сиромаштва налази се 45.2%.¹² И поред напора уложеног од стране РС, ЕУ међународне заједнице у целости положај ИРЛ остаје веома тежак.

2 Законодавни оквир примењљив на Косову и Метохији

2.1 Међународни стандарди заштите

Потреба заштите гарантованих и прокламованих људских права и слобода налаже свим законодавствима да без разлике нормирају правни оквир који омогућава делотворну заштиту и стално унапређење универзалних права и слобода која су прописана међународним стандардима. Ово превасходно подразумева изградњу и јачање јавне свести о потреби поштовања и сталне афирмације права и слобода прописаних документима. На простору КиМ Универзална декларација о људским правима директно је примењљива као и следећа документа: (1) Универзална декларација о људским правима; (2) Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода и пратећи протоколи; (3) Међународна конвенција о грађанским и политичким правима и протоколи исте; (4)

¹⁰ Извор: <http://www.kirs.gov.rs/articles/centri.php?lang=SER>

¹¹ Извор: http://www.unhcr.rs/media/docs/Support_for_IDPs_in_Serbia_SER-02-IZMENE-01-11-2016.pdf страна 42.

¹² Извор: Истраживање УНХЦП 2010. година.

Оквирна конвенција Савета Европе о заштити националних мањина; (5) Конвенција о елиминисању свих облика расне дискриминације; (6) Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена; (7) Конвенција о правима детета; (8) Конвенција против мучења и других окупних, нечовечних и понижавајућих поступака или казни. Наведена документа директно се примењују и имају премоћ, у случају конфликта, над свим законским одредбама и осталим актима јавних институција.¹³

Поред конвенција које су због своје универзалности примењљиве, а посебно се односе на положај ИРЛ и заштиту њихових права на нивоу УН, усвајани су и принципи који нису правнообавезујући али представљају универзално прихватљиве стандарде. Пре свих Пињеиро принцип повраћаја стамбене и остале имовине, који предвиђа да избеглице и расељена лица *“имају право да им се врати сва стамбена, земљишна и/или било која друга имовина која им је самовољно или незаконито одузета, или да им се исплати надокнада за стамбену, земљишну и/или другу имовину коју је фактички немогуће вратити, на бази одлуке независног, непристрасног суда”*.

Поред Пињеиро принципа, Водећи принципи о интерном расељењу у принципу 10, кажу *“право на добровољан безбедан и достојанствен повратак”*, прописује да *“све избеглице и расељена лица имају право на добровољан безбедан и достојанствен повратак у њихове раније домове, у места или земљу сталног пребивалишта”* као и принцип 21 који предвиђа да *„Стамбена имовина треба да буде заштићена у свим околностима имовина и поседи које су интерно расељена лица оставили за собом треба да се заштите од уништавања и самовољног и незаконитог присвајања, заузимања или коришћења“*.

2.2 Домаћи законодавни оквир

Целокупни правни систем карактерише значајни степен правне несигурности, преклапање надлежности, постојање више од једног правног прописа који регулише неку област, велики број неважећих или анахроних закона и правилника као и нејасна и неприменљива правила која се односе на примену законодавног оквира. Законодавни оквир је у својој еволуцији инкорпорирао прописе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, РС Аутономне покрајине Косово и Метохија, УНМИК уредбе и административна упутства, законе усвојене од стране скупштине и проглашених од стране Специјалног представника Генералног секретара Уједињених нација (Удаљем тексту: СПГС), као и законе донете после једнострано проглашене независности. Посебан проблем представља лош квалитет преведених закона на српски језик, који битно утичу на област имовинских права.

¹³ Члан 22 привременог Устава Косова [Директна Примена Међународних Споразума и Инструмената].

Законодавни оквир који регулише имовинско право чине: Устав,¹⁴ Закон о власништву и другим стварним правима (Закон бр.03/Л-154), Закон о Косовској агенцији за приватизацију (Закон бр. 04/Л-034), Закон о изградњи (Закон бр. 2004/15), Закон о катастру (Закон бр. 04/Л-013), Закон о просторном планирању (Закон бр. 2003/14), Закон о косовској агенцији за упоређивање и верификацију имовине (05Л-010), Закон о наслеђивању (Закон Бр. 2004/26), Закон о облигационим односима (Закон бр. 04Л – 077), Закон о парничном поступку (03Л-006), Закон о ванпарничном поступку (Закон бр. 03/ Л-007), Закон о порезима на непокретну имовину (бр. 03/Л-204), Закон о ауторским и сродним правима (Закон бр. 2004/45), Привремени кривични закон Косова¹⁵ у вези са фалсификовањем имовинских докумената и лажним трансакцијама, Закон против дискриминације, затим, закони из доба СФРЈ, Закон о основним својинско-правним односима, Закон о експропријацији, Закон о регистрацији непокретности у друштвеној својини, итд.

У децембру 2016. године усвојена је „*Национална стратегија Косова о имовинским правима*“.¹⁶ Документ у највећем делу реално описује размере имовинских проблема и предлаже решења. Засебно се бави положајем ИРЛ и њиховом имовином и предлаже укупне мере за решавање имовинских проблема на КиМ. Стратегија предлаже решења, има развијен акциони план који треба да доведе до измене сета закона у вези са стварним правима и захтева свеобухватну законодавну иницијативу. Свакако, ово је важан документ који треба да унапреди решавање проблема и буде полазна основа за унапређење законодавног и институционалног оквира у области имовинских права.

Насупрот овоме, нужно је истаћи и важну мањкавост која се пре свега односи на констатацију да Стратегија треба да „мапира пут“ везано за надакноду штете за уништenu имовину, тако да питање тужби и конкретних механизма за превазилажење конкретног проблема остаје за будући период. Поред наведеног, Стратегији недостаје повремено критички однос према раду појединих тела, бави се објективним констатовањем појединих проблема, али без конкретних решења за њихово превазилажење, узимијају повремено *de facto* стања на терену као основ за *de jure* решења која нуди.

3 Штета

3.1 Општа разматрња

Код накнаде штете имамо базичну поделу на материјалну и нематеријалну штету. Члан 137 ЗОО Косова дефинише да је „Штета умањење нечије имовине (обична штета) и спречавање њеног повећања (измакла корист), као и наношење другоме физичког или

¹⁴ Чл. 46. одређује да је „право на личну имовину гарантовано“. Члан 113.7 даје право појединцима да покрену поступак пред Уставним судом ако су њихова права гарантована под Чланом 46 повређена.

¹⁵ Закон број 04Л/- 129, Чланови 332, 333 и 334. http://projuris.org/Zakoni_Kosova/Krivicni_zakonik_2012.pdf

¹⁶ http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Strategy_and_Annexes_SRB.pdf

психичког бола и страха (нематеријална штета). Обична штета је штета која настаје на већ постојећој имовини, док је измакла добит немогућност будућег коришћења и извлачења користи из тога, а наведени Закон у члану 173 предвиђа обавезу накнаде како материјалне штете тако и измакле користи. Насупрот томе, облици нематеријалне штете су јасно набројани у члану 183 (numerus clausus): 1) за физичке болове; 2) за душевне патње због а) умањења животне активности, б) наружености, ц) повреде угледа, части, слобода или права личности, ц) смрт блиског лица. Основна разлика између материјалне и нематеријалне штете је да је циљ првонаведене стања пре њеног наступања, док је код ове друге циљ да се набави неко добро које ће умањити патње које оштећени трпи, тј. неки облик правичне сатисфакције.

3.2 Нематеријална штета

Под нематеријалном штетом се подразумева претрпљени физички бол, психички бол и страх. Свако лице које је оштећено у неком догађају, тако да су се у конкретном случају последице тог догађаја манифестовале на неки од напред наведених начина, има право на накнаду нематеријалне штете, односно на правично обештећење. Нематеријална штета се досуђује за претрпљене физичке болове, за претрпљен страх, за претрпљене душевне болове због умањења опште животне активности, настале наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица у новчаном износу.¹⁷

Ова последња категорија (душевна бол због смрти блиског лица) посебно је важна у постконфликтном контексту. Према наводима владине Комисије за нестала лица током конфликту на КиМ нестало је око 5.800 лица, а судбина још није позната за 1.660 лица од којих су око 540 лица српске и неалбанске националности. Такође, Комисија располаже са подацима за још 30 лица која су нестала у вези са конфликтом и ови случајеви су у фази верификације.¹⁸

Накнада штете се у овим случајевим сматра неадекватном. Чињеница је да УНМИК није адекватно приступио истрагама¹⁹ везаним за киднаповање и убијање припадника српске

¹⁷ Закон бр. 04/3-077, Члан 183 ЗОО: 1. За претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх, суд ће, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству. 2. Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

¹⁸ Извор: <http://www.magacinportal.org/2017/02/01/veljko-odalovic-predsednik-komisije-za-nestala-lica-vlade-rs-0-ekshumacijama-identifikacijama-otetih-nestalih-na-kosovu-metohiji/>

¹⁹ У суштини, Саветодавна комисија за људска права УН на Косову и Метохији и Амнести Интернационал утврдили су да истраге отмица и убистава на националној основи нису биле темељне, а неке су и затваране „без неког очигледног разлога или због политичке сврсисходности“. Утврђено је низ пропуста у истрагама код отмица и убистава на националној основи: пропуст да се брзо прикупе докази, непотпуна документација о

заједнице, нити предузео адекватне мере да се ово спречи.²⁰ Одговорност УНМИК -а је констатована и у Извештају Парламентарне скупштине Савета Европе од 17. децембра 2013. године и у извештајима Амнести интернешнал (Amnesty International).²¹

3.3 Материјална штета

Након доласка међународне цивилне мисије Уједињених нација (у даљем тексту: УНМИК) и војне мисије (у даљем тексту: КФОР) и успостављања њихове контроле на подручју КиМ јуна 1999. године, суочени смо са бројним случајевима уништавања, оштећења и узурпације покретне и непокретне имовине, као и са случајевима оспоравања права на наведену имовину. У периоду од јула 1999. до новембра 2008. Године, УНМИК је био задужен за заштиту људских права и одговоран за вођење истрага и кривично гоњење за тешке злочине. Мисија владавине права Европске уније на Косову и Метохији (у даљем тексту: ЕУЛЕКС) преузела је у децембру 2008. године функције полиције, тужилаштва и судства, што је укључивало и истрагу и гоњење за тешка кривична дела. ЕУЛЕКС Косово помаже косовским органима правосуђа и органима за спровођење закона у њиховом напретку ка одрживости и одговорности, као и у даљем развоју и јачању независног, мултиетничког система правосуђа и мултиетничке полиције и царине, старајући се да те институције буду слободне од политичког мешања и да поштују међународно признате стандарде и најбоље европске праксе. Кроз своју извршну функцију мисија пружа подршку у решавању предмета из области уставног и грађанског права, као и у кривичном гоњењу у решавању изабраних кривичних предмета. Само у ванредним околностима случај може бити додељен тужиоцу ЕУЛЕКС-а или панелу састављеном од већине ЕУЛЕКС судија.

прикупљеним доказима, непостојање записника с изјавама подносиоца жалбе или сведока, пропусте у вођењу досијеа о истрази, пропуст редовног разматрања истраге, сродници жртава нису обавештавани о напредовању истраге, предузимању истражних радњи или донетој одлуци, тј. резултатима истраге. Полиција УНМИК-а није брзо, непристрасно и темељно истражила већину отмица и убистава, а у неким случајевима истраге нису вођене, па чак ни формално отворене. „Очигледни изостанак било какве адекватне реакције од стране полиције УНМИК-а могао би починиоце да наведе на помисао да власти нису биле у стању или нису биле вољне да истраже та кривична дела. Овакав однос власти према најтежим злочинима у сваком друштву, а посебно у постконфликтним околностима, неминовно ствара културу некажњивости међу криминалцима и може само да доведе до погоршања ситуације. Проблеми на које је УНМИК наишао на почетку своје мисије...не оправдавају такву неактивност било на самом старту или касније". За већину отмица мањинских заједница на Косову и Метохији одговорна је ОВК, што и Фонд за хуманитарно право добро примећује. Стога, не чуди зашто истраге нису вођене и зашто скоро нико није кажњен за отмице и убиства грађана српске и осталих мањинских националности. Бојан Ђокић, анали часписправног факултета у Београду. Кршење људских права на Косову и Метохији (1999-2014): један случај. <http://ojs.ius.bg.ac.rs/index.php/anali/article/view/78/253>

²⁰ Извор: Извештај за 2013. Годину, Саветодавна комисија за људска права УН на Косову и Метохији препоручила је УНМИК-у да јавно призна грешке у вези са жалбама породица отетих и убијених против те институције, а ЕУЛЕКС-у предложила да спроведе истрагу и омогући породицама надокнаду за претрпљени бол. <http://hrrp.eu/srb/docs/HRRP%20Godisnji%20izvestaj%202013.pdf>

²¹ Наслеђе УНМИК-а на Косову: Неуспех у доношењу правде и обештећењу сродника несталих, Лондон 2013, 1–5; „Amnesty International: <https://www.amnesty.ch/de/laender/europa-zentralasien/kosovo/dok/2013/unmik-verantwortung/bericht-unmiks-legacy-the-failure-to-deliver-justice-and-reparation-to-the-relatives-of-the-abducted.-august-2013.-38-seiten>

ЕУЛЕКС судије и тужиоци су део косовских институција и раде у складу са косовским законима.²²

Уништавање објекта и пренамена како стамбеног простора, тако и пољопривредног земљишта, узурпација земљишта и њена експлоатација, илегална градња, уништење покретних ствари и њихова вредност и даље представљају непознаницу. Велики број имовина се експлоатише у дужем временском интервалу, тако да је тешко квантификовати размере штете. Број уништених, оштећених и узурпираних објеката је споран од самог почетка, нема прецизних података и не постоје доступни извештаји на ову тему. Према подацима УНХЦР-а, приликом регистрације ИРЛ 2000. године у Србији интерно расељена лица пријавила су 27.418 уништених и оштећених кућа од чега 21.122 потпуно уништених, као и 5.993 уништених и оштећених станова, од чега 935 потпуно уништених. Укупно 33.411 стамбених јединица.²³ Уништавана је имовина свих неалбанских заједница.²⁴ У часопису Принудне миграције²⁵ тврди се да је на КиМ током сукоба у периоду од 1998 – 1999. године уништено или оштећено готово 50% стамбеног простора, без навођења етничке структуре власника или било каквог извора. Штета је настајала и на комерцијалним објектима у приватном власништву и размере ове штете такође нису утврђене.

Након 1999. године, нови масовни талас физичког уништавања у српским срединама јавља се у периоду од 17-19. марта 2004. године када је регистровано уништење 935 стамбених објеката. У дводневном мартовском насиљу 2004. године догодило се 400 инцидената, а подметнуто је 629 пожара. Из домова је протерано близу 4.000 Срба, етнички очишћено шест градова и девет села, и порушено или запаљено 935 кућа Срба и 10 друштвених објеката - школе, домови здравља, поште, итд. Посебна мета било је духовно наслеђе, па је срушено, запаљено или тешко оштећено 34 верских објеката, од чега 18 споменика културе. Од избијања конфликта укупно је уништено 155 црква и манастира Српске православне цркве, док је велики број икона и богослужбених предмета нестало или је уништено.

²² <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=3,16>

²³ Извор: Канцеларија за Косово и Метохију.

http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Strategy_and_Annexes_SRB.pdf

²⁴ На локацији Ромска Махала у Косовској Митровици је пре конфликта живело између 7.000 - 8.000 ПАЕ (Роми, Ашкалије и Египћани). Након спаљивања Махале током лета 1999, ПАЕ су са јужног дела Митровице протерани и од тада су живели у избегличким центрима наомак северног дела града. Према информацији ДРЦ-а, на територији махале постојало је преко 650 објеката. Од 13.5 хектара земље у ромској махали, 4.1 хектара било је приватно власништво, подељено у 355 парцела, где се налазило 368 зграда; 9.4 хектара било је друштвено власништво, које је пренето Општини, где је постојало 280 зграда - објеката. Извор: http://www.drc-kosovo.org/history_srpski.html

²⁵ Извор: Forced migration review Issue 7. april 2000.

https://books.google.com/books?id=HyfqzaFBMLoC&pg=PA543&lpq=PA543&dq=forced+migration+review+Issue+7.+april+2000.&source=bl&ots=Y3v0wse30g&sig=OIUIFYs2Z9Ib3IRxn2H2q-c0v5E&hl=sr&sa=X&ved=0ahUKEwjPuOTEqYnUAhXmQZoKHbspA_YQ6AEIPjAD#v=onepage&q=forced%20migration%20review%20Issue%207.%20april%202000.&f=false страна 14.

Напади на мањинске заједнице и њихову имовину су континуирана појава. Према наводима Канцеларије за Косово и Метохију, на КиМ се од 1999. године до данас десило око 8.000 етнички мотивисаних инцидената у најразличитијим облицима.

3.4 Материјална штета проузрокована деловањем међународних мисија

Од доласка КФОР-а на Косово и Метохију (12. јуна 1999. године), национални контингенти КФОР-а под јединственом командом и контролом, заузимали су имовину која се налазила, између осталог, у приватном власништву, а коју су власници били принуђени да напусте услед оружаног сукоба или његових последица.

Примарни проблем у реализацији права угрожених лица била је чињеница потпуног правног имунитета КФОР-а. Према тексту Војно-техничког споразума и припадајућим анексима, КФОР „дејствује без ометања на територији КиМ и са овлашћењем да предузме све потребне мере да установи и одржи сигурним окружење за све грађане Косова и на други начин спроведе своју мисију.“²⁶ Штавише, КФОР (нити било ко у саставу КФОР-а) нема обавезу да накнађује штету на јавној или приватној имовини насталу у извођењу активности у вези са спровођењем Споразума.²⁷ Такође, према УНМИК-овој Уредби 2000/47, „КФОР, његова имовина и особље су имуни од било каквих правних процеса“.²⁸ Наведена Уредба је у Одељку 7 предвидела изузетну могућност да посебна комисија КФОР-а, Комисија за захтеве (*Claims Commission*), разматра имовинске захтеве заинтересованих лица који се односе на евентуалне штете директно приписиве КФОР-у које не произлазе из такозване „оперативне нужности“ („*operational necessity*“).²⁹ Самом Уредбом (нити било којим другим правним документом) није разјашњено шта се сматра

²⁶ Члан 1 став 2 и Анекс Б Војно-техничког споразума.

²⁷ Тачка 3 Анекса Б Војно техничког споразума.

²⁸ Одељак 2 Уредбе 2000/47 (18. август 2000. године) о статусу, привилегијама и имунитету КФОР-а и УНМИК-а и њиховог особља на Косову.

²⁹ Одељак 7 „Одговорности према трећим лицима“ Уредбе 2000/47.

оперативном нужношћу.³⁰ И поред чињенице да је КФОР у одређеним случајевима штету и накнадио, целокупни механизам је био веома комплексан.³¹

3.5 Материјална штета настала приватизационим процесом

Приватизацију на Косову и Метохији карактерише сложен правни оквир као и отежан приступ институцијама за заштиту имовинских права ИРЛ. Генерално, приватизација је оптерећена процедурама трансформације, утврђивањем власништва, као и решењима, која су се огледала кроз преклапање јурисдикције између међународних мисија и локалних институција, учествовањем запослених и бивших запослених, њиховим масовним присилним расељавањем, поништавањем трансформације из 90-их година и на крају питањем законитости целокупног процеса из угла радника и њихових стечених права и права Републике Србије.

Учешће у поступку и формирање листа радника који имају право наплате из приватизационе масе, достављање информација расељеним лицима, кратки рокови, прикупљање документације, разматрање поднетих доказа, посредна дискриминација,³² заступање и даље представљају велики изазов за интерно расељена лица.

Процес приватизације је почео усвајањем УНМИК Уредбе 2003/13. године, кад је већ завршено масовно расељавање неалбанских заједница. Члан 10.4 наведене Уредбе

³⁰ Сам механизам процесуирања одштетних захтева, наговештен Уредбом, је формално установљен тек 22. марта 2003. године кроз Стандардну оперативну процедуру 3023 за захтеве на Косову Главног штаба КФОР-а („*Standard Operating Procedure 3023 for Claims in Kosovo*“ – СОП 3023). Према поменутом Одељку 6 СОП-а, свака земља учесница у КФОР-у је одговорна за разматрање захтева који произилазе из њихових сопствених активности, у складу са својим правилима, прописима и процедурама. Међутим, овај механизам решавања захтева је у потпуности необавезан – било која одлука која се донесе је више интерног значаја за конкретан национални контингент, те СОП служи да се земље учеснице само „подстакну“ („*encouraged*“) да процесуирају захтеве у сагласности са „саветодавним корацима“ („*advisory steps*“) прокламованим у СОП-у и припадајућим анексима.³⁰ Овакав недостатак ефективне (и сваке друге) цивилне контроле над битним елементом војно-безбедносне власти на Косову лишава угрожена лица свих гаранција правне заштите у погледу односних повређених имовинских права у смислу, пре свега, немогућности реституције или компензације предметне имовине (и, консеквентно, немогућности повратка).

³¹ Извор: ИОМ, „*Realizacija imovinskih prava interno-raseljenih lica u postupcima u vezi sa KFOR-om*“, октобар 2008.

³² У том смислу, Посебна комора Врховног суда је јасно идентификовала ситуацију посредне дискриминације у погледу интерно расељених лица и неалбанског становништва након 1999, и редовно потврђује такав положај приликом тражења права ИРЛ у поступку приватизације, а у исто време, законодавни оквир, као и као административна пракса КАП не одражава и не примењује ове налазе, и стога је положај и приступ у процесу приватизације ИРЛ и даље у суштини дискриминаторски. Пресуда посебног већа Врховног суда СЦЕЛ-9-0007 која се односи на дискриминацију.

прописује да запослени има право на исплату дела вредности приватизационе масе (20% за запослене и бивше запослене) ако је био регистрован као запослено лице у друштвеном предузећу у време приватизације, односно 2003. године и провео најмање три године на раду у датом предузећу. Ова одредба је директно спречила ИРЛ да учествују у приватизационом процесу са једне стране, док је са друге омогућила новозапосленима да лицима без икаквих препрека остваре своја права.

Важно је нагласити да према важећим прописима запослени немају право на приступ “списковима запослених” пре објављивања истих у медијима, те немају могућност да поднесу приговор на спискове ван судског поступка пред Специјалним већем.

Проблем лежи и у процедурама реорганизације или ликвидације друштвених предузећа. Наиме, приликом оцењивања планова за реорганизацију које подносе потенцијални купци, предност се даје очувању радног односа радника друштвеног предузећа и не узима се у обзир проблем масовног расељавања. Најчешћа потраживања ИРЛ у поступку ликвидације су неисплаћене зараде, као део невласничких потраживања, али потраживања која улазе у имовину. Тужбе за неисплаћене зараде су поднете за период од јуна 1999. до септембра 2003. Овај период се узима као референца, јер је неалбанско становништво било принуђено да напусти КиМ и радници нису могли да наставе рад у својим предузећима због безбедносних разлога.

Постојећи прописи не штите власнике чија је имовина национализована након 1945. године. Посебно тежак проблем је са продајом пољопривредних комбината и задруга у чијем се саставу налазе и велики комплекси обрадивог земљишта које је национализовано након Другог светског рата власницима српске националности. Он што посебно забрињава јесте целокупна тенденција да се права закупа над земљиштем од 99 година трансформише у својину.

Приватизација, генерално гледано, није довела до подизања економске активности и ефективног запошљавања мањинских заједница.

Напомена: Губитак права везаних за радни однос ће бити тема посебног извештаја.

3.6 Материјална штета настала градњом на туђем земљишту

Простор Косова и Метохије обилује случајевима бесправне градње као последице одсуства владавине права, неспровођења закона, неуједначене и лоше праксе општинских органа.³³ У одсуству функционисања система, ова активност је узела маха и променила изглед целокупног простора. Велики број стамбених и комерцијалних објеката је изграђено, и у највећој мери се налази поред главних саобраћајница, на пољопривредном земљишту које

³³ Извор: Институција Омбусмана на Косову, „Седми годишњи извештај за 2006-2007. годину“.

је на тај начин изгубило своју суштину.³⁴ Након рушења раније конструкције, материјал се користи за изградњу нових објеката. На овај начин, нова комерцијална или стамбена имовина добија потпуно другачију суштину спајањем ствари.

Током периода администрације УНМИК, намеравало се да се област градње регулише УНМИК Уредбом 2000/53, од 25. септембра 2000. године "О градњи на Косову", познате и под називом "Резолуција Реџела Љуџија о градњи" Према процени Омбудсмана, до јула 2005. године постојало око 45.000³⁵ бесправно подигнутих објеката. Преко 352.836 захтева за легализацију је предато на КиМ, без навођења етничке структуре, док је према наводима стратегије преко 400.000 илегално подигнутих објеката.³⁶ . Анегдота је да у оквиру овог броја, у скоро 50% случајева није спроведен оставински поступак и да се земљиште води на преминулог.³⁷ Овој проблем из перспективе ИРП има два нивоа и то да је објекат изграђен на њиховом земљишту, као и да је објекат изграђен без дозволе. Закон о третману објеката саграђених без дозволе³⁸ у свом садашњем облику пружа једино прилику да се формализују права на заузимање и коришћење објекта изграђеног без дозволе и не решава питање власништва над земљиштем, тј. да ли је градња извршена на сопственом или туђем земљишту.

Закон предвиђа различите варијанте у пресуђивању у зависности од савесности градитеља, тј. уколико је градитељ био свестан да гради на туђем земљишту, или није био свестан, реакције власника тј. да ли се власник "одмах супротставио изградњи", и вредности земљишта и/или објекта.³⁹ Ове одредбе стављају интерно расељена лица у нарочито неповољан положај јер већина ових лица није имала прилику да заштити права будући да су била расељена. Законска решења не иду на руку ИРП због претпоставке да је власник треба(ло) да заштити своја права у судском поступку и успротиви се радњама. Варијанта у којој се пресуђује по вредности земљишта и/или објекта, ставља ИРП у незгодан положај с обзиром на њихов материјални статус, и у многим случајевима вишеструку вредност објеката у односу на земљиште. Ако се овоме додају рокови застарелости, практично, овај институт ће ефективно довести до легализације стања на терену.

3.7 Преварне трансакције

³⁴ Пут Приштина – Урошевац.

³⁵ Извор: Пети годишњи извештај 2004/2005 Омбудсперсон институције Косова, јули 2005, стр. 15.

³⁶ Извор: Национална стратегија Косова о имовинским правима": стр 35 и 39.

³⁷ Извор: USAID Kosovo, Property Rights Program. Informality in the Land Sector: The Issue of Delayed Inheritance in Kosovo, April 2016, стр 2.

³⁸ Закон бр. 04/ЛП-188.

³⁹ Закон о основама својинскоправних односа, предвиђа низ одредаба којима се уређује изградња на земљишту другог лица. Чланови 24,25 и 26, "Сл. лист СФРЈ", бр. 6/80 и 36/90, "Сл. лист СРЈ", бр. 29/96 и "Сл. гласник РС", бр. 115/2005 - др. Закон.

Постоји дугачка листа оних којима је имовина отуђена кроз преварне трансакције нарочито у општинама у којима катастарски операти нису изнети. Различити механизми су коришћени од фалсификованих пуномоћја, уговора, поседовних листова, личних докумената.

Напомена: Преварне трансакције ће бити тема посебног извештаја.

3.8 Продата имовина

Не постоје прецизни подаци о броју продате имовине. Већина купопродајних уговора није формализована кроз јавне регистре од стране учесника у облигационом односу. У централној Србији постоји изражена предрасуда да су ИРЛ са КиМ продали већину имовине и за то добили огромне суме новца. Није искључено да има и таквих случајева и чињеница је и да су многи уговори веродостојни. Међутим, чињенице говоре и да је имовина продата под притиском, да је било великих злоупотреба и да у великом броју случајева постоје основи за примену института прекомерног оштећења. Принцип слободе уговарања у великом броју случајева у потпуности је нарушен. У истраживању УНХЦР-а из 2010. године наводи се да је готово 47% ИРЛ имало у власништву кућу или стан на КиМ и да је готово 24% њих већ продало своју имовину после расељавања. Мањи број ИРЛ која су у стању потребе продао је своју имовину после расељавања (12,7%). УНХЦР у свом последњем извештају износи и податак да чак 30% ИРЛ изнајмују стамбени простор, док домицилно становништво тек у 5,4%.⁴⁰

Купопродајни уговори закључени 1999. године углавном садрже одредницу да је имовина продата добровољно без притиска, али то је „адвокатски манир“ који нема никакву ефективну вредност, с обзиром да постоје императивни прописи, јавни поредак и добри обичаји који спадају у разлоге ништавости уговора. Логика, а не правничко размишљање, налаже закључак да је баш из супротних околности било потребно уносити овакву клаузулу, јер поставља базично питање да ли је то одговарало интересима странака, да ли је угрозило сам циљ (*causa*) уговора и да ли би странка уопште ушла у такву врсту уговарања да опште околности нису диктирале такав приступ.

3.9 Експропријација

Експропријација представља правни институт који се односи на пренос непокретности уз правичну накнаду, ако то захтева општи интерес утврђен законом, спроводи се актом управног органа уз претходно утврђивање да за то постоји општи интерес и потреба за

⁴⁰Извор: Подршка за ИРЛ у Србији. Програмски извештај и консолидована стратегија УНХЦР 2016. године стр. 74.

задовољавањем друштвених потреба, а да за све то постоји легитиман циљ. Сама идеја института је да омогући да се за неко опште добро власник „принуди“ на продају уз правичну накнаду. Члан 1 Протокола 1 Конвенције Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, регулише питање експропријације и наводи да: „Свако физичко или правно лице има право на несметано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине осим у јавном интересу и у зависности од услова предвиђених законом и општим начелима међународног права“. Конвенција прописује испуњење више елемената и то: општи интерес, доступност и прецизност применљивих закона, адекватна накнада, информисаност и др.

У специфичном контексту овај институт је један у низу који је коришћен за злоупотребу права. Општине су непокретност у власништву појединаца проглашавале напушеном имовином која би касније прешла у друштвену својину са циљем избегавања плаћања правичне накнаде, тј. компензације за експроприсану непокретност. Тачно је да постоји могућност да „право својине престаје напуштањем ствари“, али и као услов прописује несумњиво изјашњавање власника да ствар не жели више да поседује. Постконфликтни контекст и немогућност приступа инситуцијама свакако не отварају овакву могућност. Принудно расељење и напуштања имовине свакако се не могу сматрати „несумњивим начином“ изражавања воље власника да више не жели да поседује непокретност.

На описани начин дошло је до принудног одузимања и рушења низа кућа у историјским српским деловима Пећи (Патријаршијска улица), Ђаковици (Српска улица).⁴¹

4 Институционална заштита стамбене и комерцијалне имовине

4.1 Катастар

Власничко право на непокретну имовину, на основу правног посла, стиче се уписом у јавни регистар (власничке књиге) или на неки други начин прописан законом.

Земљишне књиге⁴² нису никада уведене на КиМ, што за последицу има непостојање регистра имовинских права на земљишту. Земљишне књиге нису вођене у судовима, тако да су катастар и тапије једина евиденција о непокретностима. Катастарске књиге не садрже регистрацију или доказе о имовинским правима, већ само садрже спискове корисника

⁴¹ Извор: Канцеларија за Косово и Метохију.

⁴² На основу законодавства СФРЈ, својинска права везана за земљиште потребно је регистровати у земљишним књигама. Закон о земљишним књигама из 1930. прописује правила везана за упис имовине. Закон о земљишним књигама уређује принцип по коме се све што је регистровано у земљишним књигама сматра исправним и комплетним. Према принципу легалности, дозвољене су промене или исправке у упису по достављању одговарајуће, правно важеће документације.

различитих парцела, тзв. поседовне листове⁴³, тј. само кориснике (држаоце) који су регистровани. Држалац не мора истовремено бити власник земљишта, будући да се поседовни листови не издају с циљем утврђивања власништва већ поседовања.

Према катастарској евиденцији Републичког геодетског завода (у даљем тексту: РГЗ) од укупно 1.299 катастарских општина, структура власништва на укупно 2.575.448 парцела је разнолика. Наиме, према подацима у катастарским евиденцијама на КиМ, као власништво Републике Србије (државно власништво) уписано је 319.256 хектара односно 29 % укупног земљишта, као друштвена својина уписано је 157.666 хектара односно 14 %, у приватној својини српског и неалбанског становништва налази се 163.098 хектара односно 15% укупног земљишта, док Српска православна црква располаже са 820 хектара односно 0,001% укупног земљишта. У власништву осталих налази се 447.859 хектара односно 41% укупног земљишта. Напомињемо да на КиМ нису постојале земљишне књиге већ само катастарска евиденција земљишта у којој нису евидентирани површине и структуре стамбених јединица (куће и станови).

Измештени Катастар нема права да мења податке у катастарском оперативном у вези са стицањем или губитком имовинских права насталих након 1999. године. Само део копија планова је изнет са КиМ, тако да не постоје копије планова за Општине Пећ, Дечане, Клину, Исток, Ораховац, Качаник и Драгаш. На основу Бриселског споразума извршен је трансфер података у електронску и дигиталну форму земљишних књига и планова, односно сачињене су скениране копије за које је Споразумом Београда и Приштине септембра 2011. године уз посредовање ЕУ договорено да буду предати Приштини. Ово до сада није спроведено будући да је Приштина усвајањем Закона о Косовској агенцији за упоређење и верификацију имовине прекршила одредбе споразума о катастру.⁴⁴ Остаје отворено питање какво је реално стање на терену.

После доласка УНМИК-а на КиМ, једна од првих активност током 2000. године била је оснивање Косовске катастарске агенције⁴⁵, која је надлежна за катастар⁴⁶ и за укупну

⁴³ На поседовним листовима стоји име и број катастарске области у којој се налазе парцеле у поседу, број власничког листа, подаци о томе да ли се парцеле налазе у урбаним или руралним областима, да ли су у приватном или друштвеном власништву, и да ли једном или више парцела управља држалац. Свака парцела је ближе одређена: бројем парцеле којом се означава парцела на катастарској мапи, бројем плана, бројем скице, именом места на коме се парцела налази, употребом имена ("имена земљишне културе") парцеле, класом земљишта (којом се описује пољопривредно земљиште), број хектара парцеле, ари (100 квадратних метара), и датумом када су подаци о свакој парцели последњи пут ажурирани на поседовном листу.

⁴⁴ Извор: Канцеларија за Косово и Метохију.

⁴⁵ УНМИК административно упутство 2000/14.

⁴⁶ Катастарска агенција Косова је надлежна за Катастар, и овлашћена да сачињава и води укупну званичну евиденцију о некретнинама у складу са евидентираним датумима пописа и земљишним катастрима, и овлашћена је да спроводи укупни надзор над катастарском активношћу, као и да доноси друга подзаконска акта у вези са катастарском активношћу (основана у складу са Законом о катастру, бр. 2003/25, Члан 3, став 3.1). Овим законом се оснива Катастар као званични регистар који врши попис земљишних парцела, зграда, делова зграда, и подземних објеката и инсталација на Косову (основан у складу са Законом о катастру, бр. 2003/25, Члан 1, став 1.1).

администрацију регистром права на непокретности⁴⁷ и сада представља надлежну институцију за катастар, геодезију и картографију. Агенција реализује информациони систем који се односи на катастар и земљиште, као и регистар права на непокретностима.⁴⁸

УНМИК је Уредбом бр. 2002/05 прогласио Закон о установљењу Регистра права на непокретну имовину, а накнадне измене унесене су у УНМИК Уредбу 2003/13. Овим Законом успостављен је регистар права на непокретну имовину, прва “земљишна књига” на КиМ. Регистром права на непокретну имовину омогућена је регистрација следећих права: права на својину (земљишта, зграда, делова зграда – станова и пословних просторија); хипотеке; службености и права на коришћење. Закон о катастру бр. 2003/25⁴⁹ усвојен је са циљем регулисања области катастра. Нови Закон о катастру донет је 2011. године,⁵⁰ док је нацрт новог закона је у процедури израде.

4.2 Поступање судова у споровима

Правосуђе у сваком систему представља кичму заштите права. Према већини извештаја правосуђе континуирано представља једну од најслабијих карика система и оптерећено је великим бројем предмета, недостатком капацитета, спорости у раду, итд. Према извештају ОЕБС-а, у јануару 2015. године број предмета само у основним судовима износио је 213.327, док посебан изазов представљају предмети у апелационим и врховном суду.⁵¹ Према наводима Тужилачког савета тренутни број предмета пред судовима свих инстанци износи 399.031.⁵² Слабост система огледа се пре свега у односу на имовинске захтеве мањинских заједница и веома ниском поверењу у правосудне институције. За многе имовинске предмете заједничко кршење процедуралног права, а нарочито позивање

⁴⁷ Закон бр. 2002/05 о оснивању регистра права на непокретности проглашен УНМИК Уредбом 2002/22 (ступио на снагу 20.12.2002; потписан 17.10.2002).

http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/04serbian/SC2002regs/RSC2002_22.pdf

⁴⁸ <http://mmp-hks.org/sr/Kosovska-Agencija-za-Katastar>

⁴⁹ Закон о катастру бр. 2003/25, усвојен на Скупштини Косова (ступио на снагу 18.2.2004; усвојен 14.12.2003.), проглашен УНМИК Уредбом бр. 2004/4. Овај Закон мења Закон о мерењу и катастру земљишта (Службеник гласник САП Косово, бр. 12/80), на основу кога је Косовска катастарска агенција (у даљем тексту: Агенција) одговорна за катастар, конституисање и одржавање свих службених евиденција о непокретности, основаним на подацима мерења и катастарског земљишта, надлежна за општи катастарски надзор и доношење осталих подзаконских аката у односу на катастарску делатност (члан 3, став 3.1). Овим законом се конституише катастар, који је службени регистар за упис катастарских парцела, зграда, делова зграда, спроводника и подземних објеката на Косову (члан 1, став 1.1).

⁵⁰ Закон број 04П-013. <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20katastru.pdf>

⁵¹ Извор: Извештај ОЕБС-а о процени заједница, четврто издање, 2015. У ОЕБС-овој анкети је велика већина испитаника неалбанаца и Албанаца оценила да је занемаривање и кашњење у решавању предмета од стране релевантних правосудних институција главна препрека у остваривању права (87 од 184 испитаника неалбанаца и 843 од 1116 испитаника Албанаца). Праћење од стране ОЕБС-а по свему судећи указује да се у неким предметима од посебне важности за припаднике неалбанских заједница ствари не третирају са максималном ефектношћу и ефикасношћу. стр 8.

⁵² <file:///C:/Users/Ristic/Downloads/VJETORI%20I%20PERGJITHSHEM%202016%20serbishte.pdf>

странака, доказни поступак и вредновање доказа, образложена пресуда и постављање привременог засупника.

Према искуству адвоката у директном заступању на пројекту и анализом судске праксе у решавању имовинских предмета, могу се констатовати следећи модели пресуђивања. Прво, судови заснивају своје одлуке на основу чињенице суштинског извршења или барем претежног, тј. чињеници да је подносилац захтева платио продајну цену у целини или делимично и преузео државину над имовином. Овакав приступ решавања спорова препоручује нова Стратегија имовинских права. Друго, релативизација обавезне писмене форме овереног уговора. Пракса познаје велик број случајева у којима је стицање непокретности дозвољено по основу изјаве сведока. Затим, да би се избегао услов писменог уговора као стицање по основу правног посла, судови често примењују одржај као начин стицања по основу закона, а којим појединац може да стекне власништво успостављањем државине, тј. да је ствар фактички у његовом поседу за одређени период времена у складу са законом.⁵³ ОЕБС је у свом *извештају „Спорови око власништва над непокретном имовином на Косову“*, марта 2009. године, констатовао готово идентичну праксу која се евидентно није изменила.

4.2.1 Привремени заступник

У складу са процесним прописима привремени заступник је законски заступник кога странци поставља суд у поступку, ако су за то испуњене законом прописане претпоставке.⁵⁴ Њега изузетно поставља парнични суд у поступцима првог степена уколико су све могућности обавештавања странака исцрпљене. Институт привременог заступника злоупотребљаван је у парничним поступцима и један је од модела како су правосудне институције злоупотребљавале процесне прописе. Пракса суда да аутоматски додели привременог заступника ако је уложена тужба против косовских Срба са непознатом адресом је честа појава. Познат је случај у региону Призрена. Суд је у јуну 2004. године поставио три адвоката да заступају свих 24 тужених косовских Срба. Суд није ниједном покушао да пронађе тужене пре постављања привремених заступника. Поред тога, исти је поставио релевантне огласе на огласној табли суда као и у новинама на албанском језику.⁵⁵ И поред чињенице да закон предвиђа да се поступак може поновити, ово је ретка пракса обзиром да одлуку доноси исти судија који је и поставио привременог заступника. Контекст расељења намеће обавезу да се овај институт ограничено користи, јер постоји могућност да имовина није добробоволно продата.

⁵³ Члан 40. Закона о власништву и другим стварним правима. http://www.gazetazyrtare.com/e-gov/index.php?option=com_content&task=view&id=387&Itemid=28&lang=bh

⁵⁴ Закон br. 03/L- 006 о парничном поступку Члан 79 тачка 3.

⁵⁵ Извор: ОЕБС, „Спорови око власништва над непокретном имовином на Косову“, март 2009, стр. 21.

4.3 Квazисудска заштита

Свест о размерама имовинских проблема је навела међународну заједницу да редовним судовима одузме надлежност за случајеве који укључују станарска права. Новоформиран судски систем 1999. године, који је инкорпорирао међународне и локалне судије, није могао да апсорбује количину потенцијалних захтева, тако да се приступило формирању квазисудских, а у каснијем периоду комбинацији административно судских органа, са циљем масовног процесуирања захтева. Овакав систем по својој природи није био познат домаћој правној традицији.

4.3.1 Дирекција за стамбена и имовинска питања

У циљу регулисања и заштите права својине на Косову и Метохији, УНМИК је 15. новембра 1999. године усвојио Уредбу бр. 1999/23, којом је основана Дирекција за стамбена и имовинска питања (у даљем тексту: ДСИП) и Комисија за решавање стамбених и имовинских захтева (у даљем тексту: КСИЗ), а 31. октобра 2000. године и Уредбу бр. 2000/60, о ДСИП и КСИЗ, са Правилником Комисије за решавање стамбених и имовинских захтева. Мандат ДСИП-а је био да обезбеђује општу управу над правима својине на Косову и Метохији до успостављања независних локалних институција, као и да врши попис напуштених станова у приватном, државном и друштвеном власништву, да надзире употребу или најам привремено напуштене имовине, да УНМИК-у и другим међународним институцијама на Косову и Метохији даје смернице о посебним питањима која се тичу права својине, и што је најважније за ИРЛ, као међународни административни орган са искључивом надлежношћу да доноси одлуке по захтевима за повраћај узурпираних стамбених имовине, као и да уводи у поновни посед.

До 2006. године ДСИП је примила 29.155 захтева за повратак имовине чији су подносиоци у 90% случајева Срби и други неалбанци. Од све три врсте захтева поднетих ДСИП-у⁵⁶, тзв. Ц-захтеви⁵⁷ су чинили огромну већину (27.178 од укупно 29.155), а подносили су их највише ИРЛ са боравиштем у централној Србији. У 10.495 случајева стамбену имовину није било могуће вратити, јер је иста била у потпуности уништена (углавном куће) или оштећена

⁵⁶ ДСИП / КСИЗ су имали искључиву надлежност да разматрају три врсте захтева: Захтеве особа које су изгубиле своје имовинско право (власништво, станарско право или посед) у периоду од 23. марта 1989. и 24. марта 1999. године услед дискриминације (такозвани „захтеви А-катеорије“); Захтеве особа које су добровољно извршиле неформалне трансакције у периоду између 23. марта 1989. и 13. октобра 1999. године које су биле у супротности са тадашњим прописима у домену промета непокретности („захтеви Б-катеорије“) Захтеве особа које су невољно лишене права својине, станарског права или поседа на стамбеној имовини после 24. марта 1999. године услед насталог оружаног конфликта („захтеви Ц-катеорије“).

⁵⁷ У разматрању „правног оквира за заштиту људских и мањинских права“, УНМИК наводи да су „Ц захтеви нарочито били намењени поправљању последица мешања у имовинска права избеглица и интернорасељених лица путем незаконите окупације“ и указује на чињеницу да је „већина захтева Ц-катеорије била поднета од стране интерно расељених лица“. Званични извештај УНМИК-а поднет 2. јуна 2005. године Саветодавном комитету о Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина, стр. 24.

толико да становање у њој није било могуће, што је само констатовано у решењу ДСИП. КСИЗ је одржао своју последњу седницу у јуну 2007. године, када је донео другостепене одлуке у свим преосталим предметима. Тиме је дефинитивно окончана улога ДСИП/КСИЗ-а као механизма за разматрање ове области имовинских права.

Агенција је сходно прописима доносила деклараторна решења о законитом поседу и није била надлежна за доделу било какве накнаде штете за уништену имовину. По Уредби тренутни станари могли су продужити свој боравак у заузетој имовини подносећи захтев за хуманитарно стамбено збрињавање. Непостојање утврђеног рока за спровођење налога о исељењу, као и за доношење налога о исељењу којима се потврђује одлука суда о исељењу лица које се уселило у имовину, продужавало је процес повраћаја имовине у посед од стране законитог власника. Исто тако, Уредба није предвиђала одговарајући механизам за ефективно увођење у посед извршења налога о исељењу. У великом броју случајева дошло је до поновне окупације имовине након евикције ломљењем службеног печата без обзира на инкриминацију овог кривичног дела.

У 3.498 случајева узурпатори су исељени, али власници због безбедносних разлога нису били у могућности да користе своју имовину, већ су исту дали под управу ДСИП-у. Сходно извештајима, до септембра 2005. године имплементирано је више од 15.395 одлука КСИЗ-а, што је за резултат имало 1.220 исељења, док је 264 имовина добровољно напуштено. Само 1.691 (11%) извршених захтева резултирало је повраћајем поседа власнику.

4.3.2 Косовска агенција за имовину

УНМИК је 2006. године формирао Косовску агенцију за имовину (у даљем тексту: КАИ) као комбинацију административно-судског тела, која је, поред мандата у решавању захтева за повраћај стамбене имовине, имала надлежност за пољопривредну и комерцијалну имовину. За разлику од ДСИП и искључиво стамбене имовине, КАИ је сходно прописима била надлежна да одлучује и о земљишту, али и у оквиру механизма предвиђала судску заштиту тада општинских судова и Врховног суда. Према УНМИК Уредби бр. 2006/10, Косовска агенција за имовину оснива се као „административно тело“ које је у оквиру свог мандата надлежно да прима и региструје жалбе, као и да помаже судовима приликом решавања жалби. Одговорности Извршног секретаријата КАИ обухватају „регистрацију жалби и одговоре на жалбе, обавештавање страна и припрему жалби и одговора на жалбе за разматрање од стране Комисије“ (члан 5.2). Поред овога, Уредба 2006/10 наводи неколико могућности извршења, као што су: избацивање, стављање имовине под управу, споразум о изнајмљивању, конфискацију незаконитих структура, аукцију и компензацију. Уредба бр. 2006/10 садржи исту процедуру као и Уредба 2000/60, по којој подносилац захтева има право на само једно исељење од стране тела за стамбено збрињавање. Стога, према Уредби 2000/60, након извршења исељења, подносилац захтева је обавезан да одмах уђе у посед потраживане имовине и да се затим договори са ДСИП о времену и месту примопредаје кључева. Уколико се подносилац захтева не појави на састанку у

ДСИП-у, сматраће се да је имовина враћена у posed, а надлежност за заштиту права се преноси назад на судство. Систем обавештавања, информисања и уручивања судских позива био је веома комплексан, почев од самог подношења жалби Извршном секретаријату, преко доношења закључака од стране Комисије, до одлуке надлежног суда и жалбеног поступка пред Врховним судом. Посебну забуну је унела секција 20 исте Уредбе, која је већ започете поступке до дана ступања Уредбе оставила у надлежности редовних судова уколико поступци нису започети. Насупрот томе, Закон јасно дефинише да је поступак започет подношењем тужбеног захтева, тако да је део поступка остао ван надлежности КАИ.

Агенцији је предато 42.116⁵⁸ захтева за повраћај имовине. Подносиоци су у 97% случајева Срби и остали неалбанци, а предмет захтева су у највећем броју случајева били пољопривредно и грађевинско земљиште који су предмет узурпације. Према извештају ОЕБС-а закључно са 2. јуном 2015. Године, КАИ је одлучила у 42.749 сулучајева, док се за отприлике њих 540 у овом тренутку и даље води поступак пред жалбеним панелом Врховног суда. Према наводима Националне стратегије Косова за имовинска права, КАИ је сада одлучила о свим поднетим захтевима, док 29.450 одлука КАИ чека на имплементацију, укључујући и одлуке о стављању имовине под управу КАИ и захтеве затворене због несарадње на основу права подносиоца захтева да тражи повраћај поседа или да поново покрене захтев. Тај број обухвата и 7.660 одлука које још увек нису достављене успешним подносиоцима захтева и 9.041 одлуку око које је успешни подносилац захтева контактиран, али није тражио да искористи правни лек. Под управом КАИ тренутно се налази 13.009 имовина успешних подносилаца захтева и исте су укључене у њен програм давања у закуп.⁵⁹

КАИ је између 2008. и 2013. године тужилаштву упутила укупно 326 случајева, од којих је 95% припадника српске заједнице (само оних везаних за имовину која је под њиховом управом)⁶⁰, ради покретања кривичног поступка. У истом извештају је оцењено да је потребно у просеку две године и три месеца да се случајеви обраде, од тренутка када КАИ случај упути тужилаштву до доношења коначне пресуде на суду.⁶¹ Даље, нека тужилаштва нису довољно хитно обрађивала предмете, због чега је дошло до доцње у реакцији и нису тражила казне које би биле довољне да се одврати будуће незаконито поновно заузимање имовине.

⁵⁸ Извор: Невенка Мрдаковић: <http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/124/drustvo/2554057/izbegli-sa-kim-podneli-40000-zahteva-za-povracaj-imovine.html>

⁵⁹ Извор: „Национална стратегија Косова о имовинским правима“, стр 9, 28 и 30.

⁶⁰ Извор: ОЕБС. Преглед случајева незаконитог поновног заузимања имовине на Косову. фебруар 2015. године, стр 3.

⁶¹ Ибид: стр 6.

4.3.3 Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине

Још једна у низу агенција које ће пресудно утицати на заштиту права ИРЛ јесте и новоформирана Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине.⁶² Ова агенција је такође комбинација административно-судског тела. Мандат Агенције се односи на решавање захтева у вези са приватном непокретном имовином, укључујући пољопривредну имовину и приватну комерцијалну имовину, као и упоређивање и решавање разлика између оригиналних катастарских докумената са Косова и Метохије пре јуна 1999. године и постојећих катастарских докумената на КиМ и то за приватну имовину, приватну комерцијалну имовину и приватну имовину верских заједница.⁶³ Поред овога, Агенција је преузела и предмете који нису окончани у мандату КАИ. Сходно Закону, странке ће на располагању имати правна средства за извршавање одлуке која могу обухватити, као и код КАИ, али се не ограничавају само на исељење, увођење имовине под управу, споразум о закупнини, конфискацији или уништавању незаконитих структура, лицитацију и захтев за упис у Регистар права на непокретне имовине.⁶⁴

Пројекат ће посветити посебан извештај овој теми, али оно што је приоритетно истаћи је да ће Агенција наследити управљање имовином и према Члану 21 примениће програм закупа „најкасније до осамнаест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Агенција је обавезна да информише све носиоце имовинског права или права на поседовање, који су ставили имовину под управу Агенције и под закуп, о крајњем року за управљање њиховом имовином од стране Агенције, као и о року за подношење захтева за поновно поседовање имовине или захтева за затварање предмета“. Треба напоменути да је до истицања овог рока остало 12 месеци и да ово представља потенцијал за поновно запоседање имовине ИРЛ. Са једне стране, у овој ситуацији ће ИРЛ морати да доносе одлуке о даљем располагању имовином, док са друге стране постоји велика опасност од новог таласа запоседања имовине. Ово посебно ако се узме у обзир да се у овом тренутку администрира 13.039 стамбене имовине.

Уставни суд је у својој пресуди у тзв. „Предмету Јовановић“ закључио да је неизвршење одлуке од стране КАИ због недостатка средстава „у супротности са начелом владавине права и представља кршење основних људских права зајемчених Уставом. Уставном суду су поднесене још 33 тужбе против КАИ.⁶⁵

⁶²Законбр.05/Л-010.

http://www.kpaonline.org/frameworkPDFs/srpski/zakon_br._05_l010__o_kosovskoj_agenciji_za_uporedivanje_i_verifikaciju_imovine.pdf

⁶³Ибид: Члан 2.

⁶⁴Ибид: Члан 18.

⁶⁵Извор: „Национална стратегија Косова о имовинским правима“, стр 32.

4.3.4 Саветодавно веће за људска права

И поред чињенице да ово Веће припада историји, неопходно је изложити и његову улогу у процесу заштите имовинских права ИРЛ. Наиме, Веће је основано са мандатом да испитује жалбе лица или групе које тврде да су жртве кршења људских права од стране УНМИК-а која су се десила након 23. априла 2005. године или која проилазе из чињеница насталих пре тог датума, ако се кршење наставило у континуитету. Веће су сачињавала три међународна правника које номинује председник Европског суда за људска права, а бира их СПГС. Закључци које је веће доносило могли су се спровести само уколико се са њима сагласи Специјални представник ГС који о томе има дискреционо право да поступи или не поступи по препоруци. Саветодавно веће је до окончања мандата у правном систему био једини институционални вид међународно-правне контроле људских права у смислу европских и међународних конвенција о људским правима са обзиром на то да не постоји надлежност Европског суда за људска права.⁶⁶

Веће је од формалне одлуке о оснивању 2006. године тек половином 2008. године почело са радом на предметима, док је 31. март 2010. године одређен као последњи дан за подношење жалби Саветодавном већу, након чега ниједна нова жалба није била прихватљива.⁶⁷ Током свог постојања, Веће је поступало у 902 случајева.⁶⁸ Мисија УНМИК ни у једном случају није предузела мере за примену препорука Комисије саветодавног већа за људска права.

4.4 Приступ судова у решавању тужби за уништenu имовину

Са циљем прекида рока апсолутне застарелости, расељена лица поднела су преко 18.000 тужби за накнаду штете. Штета је највећим делом настала након 12. јуна 1999. године и доласка међународних мировних мисија. Према подацима УНМИК-а и ОЕБС-а, правосудним органима упућено је до јануара 2007. године 18.396⁶⁹ тужбених захтева – највећи део током 2004. и 2005. године. Тужбе су поднете у складу са Законом о

⁶⁶ Према препоруци Парламента Савета Европе из јануара 2005. Године, након мартовских погрома 2004. године ова институција је првобитно требало да буде Посебан Суд за људска права на КиМ са свим судским овлашћењима и могућностима доношења одлука (мали суд у Стразбуру) али се услед опструкција ПИС-а и инертности УНМИК-а свео на тело које има само саветодавну улогу СПГС-а који има право и да не уважи његове одлуке.

⁶⁷ Административно упутство број 2009/1 од 17. октобра 2009. године за спровођење Уредбе УНМИК бр. 2006/12 о установљењу Саветодавног већа за људска права.

⁶⁸ Од укупно 902 случајева, у 515 је донета Одлука о прихватљивости, у 3 случаја одлука о делимичној прихватљивости, 16 случајева је скинуто са листе, у 355 случајева донето је мишљење о меритуму (суштини) спора, у 1 делимично мишљење о меритуму спора, док је за 12 случајева поднет захтев за ревизију тј. поновно отварање спора. Извор: Statistical-summary-eng HRAP.

⁶⁹ Извор: ЕУ Пројекат "Подршка спровођењу стратегија за интерно расељена лица, избеглице и повратнике – Правна помоћ", "О тужбама за накнаду штете причињене на имовини физичких лица непосредно након окончања оружаног сукоба на Косову и Метохији * - I део", септембар 2013.

облигационим односима, који је 2004. године био у примени на КиМ, а чији члан 180.⁷⁰ прописује да за штету насталу уништењем имовине физичког лица услед аката насиља и терора одговара тзв. друштвено-политичка заједница, односно јавна власт чији су органи били дужни да спрече акте насиља, оштећења и уништавања и крађе имовине тужиоца. Тужени су УНМИК, КФОР, ПИС укључујући и општине по основу такозване објективне одговорности. За насталу штету сходно тужбеном захтеву одговорни су УНМИК, КФОР, Привремене институције самоуправе и локалне институције самоуправе које од јуна 1999. године након повлачења српских снага безбедности године према Резолуцији 1244 СБ УН, Војно-техничком споразуму и Уставном оквиру за привремену самоуправу имају одговорност за одржавање јавног реда и мира. Тужиоци су у највећем броју случајева потраживали и накнаду штете за покретну имовину, а тужба је садржала и захтев за ослобођење од судских трошкова. Овај процес доживео је различите фазе, од подношења тужби до суспензије у процесуирању по налогу УНМИК-а и судског епилога без резултата.

С обзиром на то да правосуђе није могло да апсорбује толики број захтева, Одељење за правосуђе започело је са одлагањем предмета. Прво је послало 26. августа 2004. године налог председницима општинских и окружних судова да не предузимају никакве судске активности у вези са тужбама са образложењем да правосудни систем не располаже капацитетом за решавање толиког броја спорова, као и да се ИРП не може обезбедити безбедан приступ судовима.⁷¹ Затим је након више од годину дана 15. новембра 2005. године УНМИК правосуђе проследило судовима нову инструкцију којом “налаже да се у судску процедуру узму само тужбе за накнаду штете у којима су као починиоци означена физичка лица или где је наведено да је имовина уништена након октобра 2000. године”.⁷² Коначно, УНМИК 28. септембра 2008. године упућује нову инструкцију којим налаже да се поводом поднетих тужби покрену активности, али истовремено у посебном пасусу председницима судова јасно даје упутство да према УНМИК Уредби 2000/47 која регулише привилегије и имунитет УНМИК-а и КФОР-а, наведени органи имају судски имунитет и да се не могу проглашавати одговорним у судским поступцима.⁷³ Ово је и последња одлука коју УНМИК доноси везано за предметне тужбе и део који се односи на област владавине права преузима ЕУЛЕКС.⁷⁴

⁷⁰ Сл. лист СФРЈ бр. 29/78, 39/85.

⁷¹ Извор: Допис Одељења за правосуђе УНМИК - ДОЈ/ЈДД /499/04.

⁷² Извор: Допис Одељења за правосуђе УНМИК - ДОЈ/ЈДД/04562/05.

⁷³ Извор: Допис Одељења за правосуђе УНМИК - ДОЈ/ЈДД/03661/08.

⁷⁴ 9. децембра 2008. године УНМИК надлежност везана за правосуђе и владавину права на КиМ пренета је у потпуности на Statement made by the President of the United Nations Security Council on 26 November 2008 (S/PRST/2008/44), welcoming the continued engagement of the European Union in Kosovo.

4.4.1 Општински (Основни)⁷⁵ судови

Једна од првих активности судова по тужбама започета је током 2007. године и нажалост то је био покушај да се правосудни органи огласе ненадлежним за решавање ових предмета, па су у 416 случајева, са образложењем да је имовина стамбена, донели решења о ненадлежности и предмете проследили Косовској Агенцији за имовину (КАИ), позивајући се на чињеницу да су тужиоци навели да им је имовина узурпирана.⁷⁶ Рочишта се заказују интензивније од 2008. године, док су првостепени судови били најактивнији од 2009. до 2011. године.

У том периоду, сви првостепени парнични поступци су без изузетка окончани негативно по тужиоца. Што се пресуда тиче, када су УНМИК и КФОР у улози тужених, судови су закључили да су ова два правна субјекта “ван надлежности судова на Косову” и тај део тужбе проглашен је неприхватљивим због недостатка надлежности. Судови су у својим одлукама такође нашли да су тужбени захтеви против ПИС у Приштини и општина “неосновани” јер ови ентитети не могу бити тужени у вези са догађајима на које се тужбе односе (“тужени немају пасивни легитимитет”)⁷⁷ и да “тужба није дозвољена законом”. Карактеристика писаних одговора на тужбе била је униформна са изузетком имена тужиоца и броја судског предмета. Пресуде су биле коначне, односно имају карактер правноснажне одлуке, статус пресуђене ствари.

Када су у питању решења, судови су одбацивали тужбе за накнаду штете из четири разлога: 1) “тужба није дозвољена законом”, 2) тужилац није платио судску таксу за подношење тужбе,⁷⁸ 3) тужилац није присуствовао главном претресу,⁷⁹ 4) тужба није у стварној надлежности суда. Поједини судови су применили и потпуно другачији приступ прибегавајући прекиду поступка у трајању од 180 дана.⁸⁰

⁷⁵ Напомена: Сходно тренутној подели надлежности судова, у првом степену у предметним случајевима суди основни суд.

⁷⁶ Извор: Канцеларија за Косово и Метохију.

⁷⁷ Активну легитимацију у парничном поступку има страна у поступку која има правни интерес за заштиту неког права пред судом и која поседује овлашћење да такву заштиту захтева. Насупрот тога, пасивно је легитимисана она страна која се поступку може утужити ради заштите неког права или интереса.

⁷⁸ Тужбе одбациване зато што тужилац није платио судску таксу за подношење тужбе. Од тужиоца је тражено да плати судске таксе за првостепену поступку, као и предмете у којима је од тужиоца тражено да плати судску таксу за подношење жалбе на првостепену одлуку.

⁷⁹ У околностим у којима суд није могао да достави ни једну своју одлуку тужиоцу због непостојања поштанских услуга, суд је одбацивао тужбе за накнаду штете јер “тужилац није присуствовао главном претресу”.

⁸⁰ У 2010. години је усвојен Закон о изменама Закона о управљању јавним финансијама и одговорности, којим су поступци по тужбама за накнаду штете обустављени по сили закона у трајању до 18 месеци или док Министарство правде не обавести суд писаним путем да је преузело заступање у име Владе или другог органа. Ове одлуке биле су базиране на Закону о управљању јавним финансијама и одговорности из 2008. године, који је налагао да Министарство правде и Министарство економије и финансија буду обавештени о свакој тужби за накнаду штете против јавних власти на Косову, пре него што по истој буде поступљено. Видети чланове 67. и 68. Закона о управљању јавним финансијама и одговорности, бр. 03/L-048.

4.4.2 Апелациони судови

На већину правоснажних пресуда за накнаду штете била је поднета жалба пред другостепеним судом које су махом одбациване.

4.4.3 Врховни суд

У овим предметима, тужиоци су тражили ревизију поступка углавном тврдећи а) да је другостепени суд прекршио одредбе Закона о парничном поступку, б) да се одлука суда заснива на непотпуно и нетачно утврђеном чињеничном стању и/или в) да је одлука заснована на погрешној примени важећег закона. Врховни суд Косова је у већини предмета одлучио да одбаци жалбе као неосноване.

4.4.4 Уставни суд

Интерно расељена лица су подносила захтеве за оцену уставности одлуке Апелационог суда Косова. Подносиоци су тврдили да је дошло до кршења низа права гарантованих Уставом Косова, као што су право на правично суђење, право на имовину, право на ефикасан правни лек, право на дом, право на забрану дискриминације, итд. Уставни суд је одлучио да одбије захтеве као неприхватљиве

5 Скопска иницијатива

Скопска иницијатива представља форум на високом нивоу о трајним решењима за расељена лица са КиМ који ће се састајати периодично ради разматрања напретка, пружања смерница и политичке подршке везане за питања ИРЛ. Техничка радна група је формирана (у даљем тексту: ТРГ) и чланство чине представници институција из Београда, Приштине, Подгорице и Скопља као и релевантни представници специјализованих организација грађанског друштва и међународних организација, пре свих ОЕБС-а и УНХЦР-а. ТРГ заседа у следећим областима имовинска права; Лична документа, Безбедност, Дијалог и реинтеграција, Управљање подацима и Планирање решења. Овај форум треба до доведе до искорака везаних за положај ИРЛ и трајних решења. За сада ова иницијатива делује на техничком нивоу, препознала је особен положај ИРЛ, међутим још увек не постоје конкретни и оперативни помаци у областима коју покрива.

У области рада ТРГ за решавање имовинских проблема ИРЛ донет је Акциони план који предвиђа следеће мере:

1. Акционим планом за решавање питања својине расељених одређена је акциона мера бр. 1. установљавања механизма за решавање судских поступака везаних за имовину расељених лица, те да је тачком бр. 1. ове мере предвиђена израда студије изводљивости о могућностима за установљавање посебног судског механизма било одређивањем посебних судских већа, било одређивањем посебних судија који би се бавили предметима расељених лица. За реализацију мере израде студије задужени су Министарство за повратак и заједнице и Министарство за правде у сарадњи са Судским и Тужилачким саветом Косова, као и Косовском агенцијом за имовину, који је требало да активности реализују до краја маја 2016. године;

2. Акционим планом за решавање питања својине расељених одређена је акциона мера бр. 5. установљавања механизма за компензацију уништене и оштећене имовине расељених и уклањање илегалних конструкција које су узурпатори саградили на земљишту расељених, те да је тачком бр. 5.2. ове мере предвиђена израда студије изводљивости о могућностима за установљавање посебног новчаног фонда од почетних 50.000 евра намењеног за финансирање уклањања илегалних конструкција са имовине расељених лица на основу одлука Косовске агенције за имовину или судских одлука. За реализацију мере израде студије задужено је Министарство за повратак и заједнице у сарадњи Министарством финансија и Косовском агенцијом за имовину са роком завршетка наведене активности до краја јуна 2016. године;

3. Акционим планом за решавање питања својине расељених одређена је акциона мера бр. 5. установљавања механизма за компензацију уништене и оштећене имовине расељених и уклањање илегалних конструкција које су узурпатори саградили на земљишту расељених те да је тачком бр. 5.5. ове мере предвиђена израда студије изводљивости о могућностима за установљавање посебног новчаног фонда предвиђеног за обнову уништених или оштећених стамбених објеката расељених лица. За реализацију мере израде студије задужени су Министарство за повратак и заједнице и Министарство правде у сарадњи са Министарством финансија и локалним самоуправама са роком завршетка до краја јуна 2016. године;

4. Акционим планом за решавање питања својине расељених одређена је акциона мера бр. 6 - поновно разматрање Нацрта Закона о Агенцији за упоређивање и верификацију имовине у циљу укључивања Министарства за повратак и заједнице и удружења ИРП и усклађивања са Техничким споразумом Београда и Приштине о катастарској евиденцији у израду Нацрта.

Општи је закључак да усвојене мере до сада нису реализоване.

6 Закључак

И поред чињенице да је конфликт на простору КиМ завршен пре готово 18 година, заштита имовинских права у свим својим појавним облицима представља велики изазов. Ефективна заштита својинских права суштински је предуслов за успостављање владавине права и адекватно функционисање привредног система. Посебно је важно из перспективе ИРЛ за избор трајних решења. Економска база лица чија је имовина уништена не даје могућности за даљи напредак и бољу егзистенцију у месту расељења. У овом зачараном кругу далеко највећи губитници јесу интерно расељена лица и њихова права која не уживају заштиту и поред чињенице да су заштићени нормама међународног и домаћег права. Наравно, сувишно је и говорити о ономе што се подразумева и да се чак не треба изговорити, а у овом случају је то да су институције сваког система у уставној и законској обавези да заштите стечена права и обезбеде њихово мирно уживање у складу са важећим нормама међународног и домаћег права.

Рад квази-судских као ни правосудних институција није довео до заштите имовинских права ИРЛ. У поступку је преко 399.031 захтева пред судовима различитих инстанци који у великој мери укључују припаднике неалбанских заједница. Ефективност увођења у посед ДСПИ и КАИ је неадекватна, док број предмета који ће бити поднет новој Агенцији остаје непознаница. Обрада захтева за надокнаду штете за куће које су припадале српском и неалбанском становништву, а које су уништене након доласка УНМИК-а и КФОР-а на КиМ 1999. године па до данас је неадекватан. У оваквој ситуацији у којој се УНМИК и КФОР позивају на имунитет, привремене институције да нису ефективно вршиле власт, лица чија је имовина уништена остају без правне заштите и могућности накнаде штете. Формално гледано исцрпљени су сви правни лекови, наступила је апсолутна застарелост за покретање поступака и обавеза накнаде штете прерасла у природну облигацију, тј. постала добровољна у смислу обавезе накнаде. Не постоји могућност заштите пред Европским судом за људска права, а механизми система УН нису подобни да права заштите.

Не постоји континуирано праћење и извештавање на тему оштећене и уништене имовине од стране међународних организација или ти подаци нису јавно доступни. И поред чињенице да је ово једна од приоритетних тема за ИРЛ, извештаји се спорадично баве овом темом са изузетком ОЕБС-а. Статистике институција и међународних организација нису до краја прецизне и остаје отворено питање размера настале штете. Заузета имовина подлеже значајним интерним променама, док континуирана експлоатација пољопривредног и комерцијалног земљишта није изузетак.

Процес повратка је знатно успорен и донаторска заједница издваја све мање средстава за овакву врсту пројеката. Повратници који настоје да поврате стамбену и комерцијалну имовину коју су раније поседовали на КиМ или да пронађу адекватну замену за ту имовину отежано штите своја права. Већинска заједница је акумулирала знатан капитал у имовину ИРЛ на најризичитије начине. Овакав приступ, у коме власници немају заштиту, знатно

утиче на већинску заједницу која у оваквој ситуацији злоупотребљава ситуацију са једне стране, док са друге стране, такво друштво остаје у сталној унутрашњој тензији и постоји велики конфликтни потенцијал у заштити сопствених интереса.

Злоупотреба права и правних института кроз формалистички приступ је изражена. Отежан је приступ правосудним институцијама, не постоји довољан број квалификованих заступника из мањинских заједница, преводилачке службе су неспособљене и остаје отворен и веома важан проблем доставе. Посебан акценат је на лошим законским текстовима на српском језику, правни институти су потпуно измешани, терминологија није коегзистентна.

Потенцијална решења повезана су на нивоу међународне заједнице и на регионалном нивоу, па нефункционалност система на сваком нивоу блокира целокупни процес. Свеобухватна и одржива решења захтевају унапређени степен поверења и активнију сарадњу региона. Програми који подржавају било који облик трајних решења треба да се развијају у различитим правцима и подстичу заједничку акцију партнера, заједно са потенцијалима којима располажу интерно расељена лица. У пуном обиму треба афирмисати Скопску иницијативу која мора да доведе до тога да сви којима је уништена или оштећена имовина, уколико нису у могућности да изврше натуралну реституцију, добију новчану.

Правна помоћ у вези са прибављањем и олакашаном доставом потребних докумената за решавање предмета мора бити веома флексибилна. Специфичност чињенице расељења, степен економске угрожености, недостатак докумената, отежани приступ институцијама, дуализам правних система, итд. намеће озбиљан приступ у пружању правне помоћи. Правна помоћ представља веома важан сегмент у заштити имовинских права ИРЛ и нажалост не постоји велики број организација које се активно баве овом темом. У перспективи ће постојати велики изазов за пружање правне помоћи ИРЛ због разлика у правним системима. Професионална правна помоћ је неопходна како би се заштитила права подносилаца захтева, јер природа поступка повећава потребу за правним саветовањем и судским заступањем у сваком систему. Пројекти финансирани од ЕУ и УСАИД су главни носиоци ове активности. Само је неколико локалних организација наставило да континуирано пружа правну помоћ проширујући активности на остале рањиве групе. Балкански центар за миграције и хуманитарне активности је једина организација која се у континуитету бави пружањем помоћи ИРЛ. Што се међународних организација тиче (УНХЦР, ИОМ, ДРЦ) углавном је компонента у повратничким програмима. Домаће институције кроз своје активности такође помажу у заштити права кроз рад својих сектора и активности које спроводе. У централној Србији Закон о бесплатној правној помоћи још увек није донет и неколико законских предлога „чекају“ у форми нацрта. На Косову и Метохији је донет Закон о бесплатној правној помоћи у грађанским, управним и кривичним

поступцима⁸¹, формирана је Агенција за правну помоћ која ради у пет регионалних центара и располаже са укупно тринаест канцеларија, које се налазе у Приштини, Призрену, Пећи, Митровици, Гњилану, Урошевцу, Грачаници, Драгашу, Ђаковици, северној Митровици, Србици, Клини и Клокоту. Међутим, ово у пракси нема никакву ефективну вредност, јер ИРЛ не испуњавају два основна услова, а то су да су корисници социјалне помоћи и да нису власници имовине.

Неопходно је пронаћи модалитете подношења захтева, жалби и достављања како би ИРЛ спремно дочекали разрешење имовинских питања пред Агенцијом за упоређивање и верификацију имовине. Потребно је успоставити институционалну мрежу канцеларија које ће одржавати везу са надлежним организацијама и институцијама и које ће интерно расељеним лицима на територији централне Србије пружати информације о механизмима заштите њихових имовинских права и олакшавати остварење њихових права у овој области.

⁸¹Закон бр.04/Л-017

<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20za%20besplatnu%20pravnu%20pomoc.pdf>

7 Анекси

7.1 Анекс 1 Студија случаја: Заузимање војних станова у Призрену

Од средине јуна 1999. године до краја јула 2004. године, немачки контингент КФОР-а је користио преко 30 станова једног стамбеног блока (Банијска улица) у Призрену, које је учинио делом своје војне базе.

Од фебруара 2001. године, заступници заинтересованих лица (НВО „Праксис“) су одржавали активну комуникацију са немачким КФОР-ом по питању евентуално омогућавања коришћења имовине и исплате накнаде власницима тих станова, уз предочавање свих документарних доказа њиховог имовинског права.

Током времена, немачки КФОР је демонстрирао дијаметрално различите ставове по овом питању. И поред расположивости комплетног битног доказног материјала (који је тада цењен као неспоран) и почетних индиција признавања захтева, немачки КФОР је у једном моменту као „доказ власништва“ додатно захтевао одлуке КАИ које би биле донете у корист подносилаца захтева. Услед објективних разлога, било је потребно неколико година да се окончају првостепене процедуре пред КАИ и добију позитивне одлуке. У међувремену, због наводног недостатка необоривих доказа да је дошло до преноса државног власништва на приватна лица, немачки КФОР је одбио захтеве у јулу 2004. године.

Након што су одлуке КАИ, заједно са обновљеним захтевима, предочене немачком КФОР-у током 2005. и 2006. године, њему надређено немачко Министарство одбране је тек у августу 2007. године званично негирало значај тих одлука као доказа власништва. У негативним првостепеним и, по приговорима, другостепеним одлукама Министарства (мај 2008. године), донетим по највећем броју поднетих захтева, потпуно неосновано (манифестним погрешним утврђењем чињеничног стања и вредности доказног материјала) је одбијено плаћање правичне накнаде.

У једном од ових предмета, покренут је и поступак пред Европским судом за људска права 2002. године (Гајић против Немачке).⁸² Поступак је окончан одлуком Суда о неприхватљивости представке 28. августа 2007. године, с позивом на претходну одлуку у предметима Бехрами и Бехрами против Француске и Сарамати против Француске, Немачке и Норвешке од 2. маја 2007. године, када је Суд потврдио да су активности КФОР-а у принципу приписиве Уједињеним Нацијама и прогласио недостатак сопствене надлежности (*ratione personae*) да оцењује активности Немачке спроведене под окриљем УН-а.

⁸² Број представке 31446/02.

7.2 Анекс 2_Студије случаја: Приватизација

ПЕЋКА ПИВАРА, ПЕЋ

Прелиминарна листа радника који остварују право на удео од 20% од прихода оствареног приватизацијом је објављена 15. августа 2007. године и садржала је 521 радника.⁸³

Пројекат правне помоћи подноси жалбе КАП за 118 радника 22. марта 2012. године.

Те жалбе на прелиминарну листу су одбијене: по мишљењу КАП-а, подносиоци представки требало је да траже заштиту од УНМИК-а и КФОР-а за долазак и одлазак са посла. Коначна листа КАП садржала је укупно 498 радника.

Пресудом Посебне коморе Врховног суда за питања Косовске агенције за приватизацију (СЦЕЛ-09-0021), на коначну листу КАП додато је 181 радника, са уобичајеном формулацијом да ти радници нису били укључени на коначну листу због дискриминације.

Ипак, КАП се жалио на пресуду Посебне коморе Врховног суда 20. септембра 2013. Правни аргументи жалбе су исти као они који су одбијени у првом степену.

ФАБРИКА ШАВНИХ ЦЕВИ, УРОШЕВАЦ

Прелиминарни списак радника који имају право на удео од 20% од продаје укључује 647 радника. Списак је објављен 22. децембра 2010⁸⁴ године.

Коначна листа укључује 559 радника. Списак је објављен 15. децембра 2011⁸⁵.

Пресуда Врховног суда Косова о питањима везаним за КАП (СЦЕЛ 11-0073) укључује 267 радника на основу ноторне чињенице да ти радници нису били укључени у листу због дискриминације

Обе листе су издате после прве пресуде Врховног суда, по којој је установљено и потврђено да је дискриминација ноторна чињеница.

ФАБРИКА ДУВАНА, ГЊИЛАНЕ

Прелиминарни списак радника који имају право на 20% од продаје укључује 221 радника. Списак је објављен 19. септембра 2007⁸⁶.

⁸³ <http://kta-kosovo.org/ktapub/ser/birraria-peje-ser.pdf>

⁸⁴ http://www.pak-ks.org/repository/docs/l_20101222012248343.pdf

⁸⁵ http://www.pak-ks.org/repository/docs/DP_IMK_Kosovska_metalna_industrija.pdf

⁸⁶ <http://kta-kosovo.org/ktapub/ser/idgi-ser.pdf>

Коначна листа укључује 411 радника. Списак је објављен 9. јуна 2011⁸⁷. Пресуда Врховног суда Косова о питањима везаним за КАП (СЦЕЛ 11-0039) укључује 61 радника на основу ноторне чињенице да ти радници нису укључени због дискриминације

7.3 Анекс 3 Студија случаја: Грађење на туђем земљишту

Странка је добила право коришћења грађевинског земљишта од општине П. 1993. године. На истој је изградила кућу. Дана 28. августа 1999. године странка је напустила своју кућу услед познатих догађаја.

Дана 30. априла 2005. године странка се обратила ХПД-у. Странкин захтев је уважен од стране ХПД-а децембра 2005. године. Супротној страни је наложено да се исели, међутим исти се није иселио. Странка подноси тужбу јула 2005. године јер је узурпатор ушао у њен посед и изградио додатне етажне на њеној кући.

Фебруара 2008. године предата је кривична пријава Тужилаштву града П., пријава никада није била процесуирана, те је нова пријава поново поднета априла 2012. године за кривично дело незаконито запоседање туђе непокретне имовине. Ни кривична пријава из 2012. године никада није била процесуирана, па странка ни до данас нема информацију о судбини овог предмета. У јуну 2009. године странка је поднела предлог за доношење привремене мере, суд никада није донео решење у погледу овог предлога.

У октобру 2009. године суд је донео решење којим је одбацио тужбу тужиље као недозвољену. Тужилжа подноси жалбу на ово решење, жалба је уважена, предмет враћен на поновно суђење.

Предмет је 31. маја 2011. године преузет од стране судија ЕУЛЕКС-а, на основу захтева локалног судије, донета је пресуда којом се налаже туженом да врати земљиште у пређашње стање, односно да uklони објекат изграђен без знања и пристанка тужиље.

Тужени је уложио жалбу, жалба је одбијена као неоснована. Тужени је уложио предлог за Ревизију, Врховни суд је одбио као неосновану Ревизију туженог.

Јула 2012. године тужилжа је предала предлог за извршење суду у граду П. Прво решење суд је донео 14. марта 2014. године, којим је наложио дужнику да предујми трошкове који су потребни за рушење нелегално подигнутог објекта. Друго решење суд доноси 09. септембра 2014. године, којим без законског основа налаже поверилачкој страни да депонује новчана средства ради рушења нелегално подигнутог објекта од стране дужника. Поверилац улаже жалбу на овакво скандалозно решење. Жалба је усвојена.

⁸⁷ http://www.pak-ks.org/repository/docs/nsh_idgi_kombinati_i_duhanit.pdf

Суд је у међувремену затражио мишљење Врховног суда Косова како да поступи у оваквим случајевима. Врховни суд Косова доноси мишљење којим наводно поверилац треба да предујми трошкове у оваквим случајевима, а да се касније наплати од стране дужника. Но, упркос томе, донео је 16. фебруара 2016. године решење којим налаже извршном дужнику да предујми потребна средства за рушење. Дужник је уложио жалбе на овакво решење које су биле ванрочне, но упркос томе, уложио је и предлог за повраћај у пређашње стање, који је првостепени суд усвојио, а другостепени суд одбио.

Након последњег рочишта у овој правној ствари одржаног 27. фебруара 2017. године, поступајући судија је поново донео решење којим обавезује повериоца да предујми новачна средства на име рушења нелегално подигнутог објекта, који је подигао дужник. Поверилац је уложио жалбу.

Омбудсман је у вези са случајем закључио да је било кршења људских права у вези са чланом 13 ЕКЉП. Жалба се води под бројем 303/2015 у канцеларији Омбудсмана, одлука датира од 12.08.2016. године.

7.4 Анекс 4 Студија случаја: Накнада штете због уништене и оштећене имовине

Клијент СЂ је интерно расељено лице и власник је непокретности – стана који се налази на КиМ-у, који је оштећена СЂ након јуна 1999. године издала у закуп АЗ са КиМ-а, а који је током трајања закупа оштећеној причинио велику материјалну штету на стану, тако што је противправно одузео и присвојио готово све покретне ствари које су се у стану затекле (намешатај и техничке ствари), док је преостале ствари до те мере оштетио да их је учинио неупотребљивим за свакодневну употребу, те оставио неплаћене рачуне за утрошену електричну енергију у износу од 5.500 евра, због чега је СЂ Тужилаштву на КиМ-у у новембру 2012. године поднела кривичну пријаву против НН лица због кривичног дела Тешка крађа из чл. 253. ст. 1. тач. 2. и 3. КЗ-а и кривичног дела Оштећење покретне имовине из чл. 260. ст. 2. у вези са ст. 1. КЗ-а, будући да иста није имала податке о том ко је извршилац наведених кривичних дела, тј. да ли је кривично дело извршено током трајања закупа од стране закупца или након престанка закупа од стране трећег лица. Поступајући по поднетој кривичној пријави, тужилаштво на КиМ-у је идентификовало учиниоца, против истог спровело истражне радње, у свом исказу оштећена се придружила кривичном гоњењу и против осумњиченог истакла имовинскоправни захтев, међутим, тужилаштво је након спроведених истражних радњи кривичну пријаву одбацило због непостојања основане сумње да је осумњичени извршио предметна кривична дела.

Дана 28. децембра 2012. године оштећена СЂ је преузела кривично гоњење подношењем оптужног предлога, који је суду из јужног дела Косовске Митровице упућен препорученом поштанском пошиљком.

Дана 1. јануара 2013. године на КиМ-у је почео да се примењује нови Законик о кривичном поступку, који не познаје институт субсидијарног тужиоца, па самим тим ни институт

преузимања кривичног гоњења након одбачаја кривичне пријаве, али који у прелазиним одредбама прописује да ће се тај закон примењивати само у оним поступцима у којима је оптужни акт подигнут након почетка примене тог закона, дакле након 1. јануара 2013. године.

У фебруару 2013. године суд је одбацио оптужни предлог субсидијарног тужиоца, сматрајући да је исти поднет након 1. јануара 2013. године (у образложењу решења се наводи да је оптужни предлог поднет дана када је од стране поште достављен суду, тј. након 1. јануара 2013. године, без обзира на чињеницу што је исти упућен препорученом поштанском пошиљком дана 28.12.2012. године, у ком случају се као дан предаје органу поступка сматра дан предаје пошти).

Против наведеног решења субсидијарни тужилац СЂ је у априлу 2013. године благовремено изјавила жалбу Апелационом суду у Приштини, по којој ни након више ургирања, још увек није одлучено.

7.5 Анекс 5 Студија случаја: Саветодавно веће за људска права – Електропривреда Србије

Пред само истицање рока 30. марта 2010. године радници ЕПС-а са КиМ предали су Саветодавном већу за људска права у Приштини укупно 6.564 захтева за заштиту својих повређених права на рад и остала права из радног односа признатих Међународном конвенцијом о економским и социјалним правима из 1966. године.

Радници су упутили захтеве организовани од стране три синдиката ЕПС-а са КиМ (Површински копови, Електране и Преносни системи). Тужена страна је означена као УНМИК - Косовско енергетска корпорација имајући у виду да је КЕК као јавно предузеће формирано од УНМИК-а преузео имовину и инфраструктуру ЕПС-а на КиМ.

У својим захтевима радници су тражили повратак на своја радна места која су напустили 1999. године услед безбедоносних ризика, исплату заосталих десетогодишњих зарада и доприноса као вид накнаде штете због неостваривања права.

Саветодавно веће за заштиту људских права је својом Одлуком бр. 34/10 од 17.04.2011. године свих 6.564 захтева прогласило неприхватљивим, тј. одбацило могућност да веће у расправља о њиховој основаности (мериторно), позивајући се на Уредбу 2006/12 која прописује надлежност већа само за случајеве кршења људских права који су се десили након 23. априла 2005. године, док радници српске националности наводе да су са својих радних места протерани јуна 1999. године.

Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и повратника
на основу споразума о реадмисији

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пројекат финансира
Европска унија

Веће није уважило наводе да протерани радници услед константне животне угрожености (50 убијених и 27 несталих радника ЕПС-а на КиМ од јуна 1999. године) нису до подношења захтева били у могућности да се врате на своја радна места те према томе кршење људских права постоји у континуитету. Веће се у образложењу позива на тврдњу да су протерани радници након смиривања стања на КиМ од 1999. године могли да се обрате Косовској енергетској корпорацији са захтевима за повратак на радна места што они нису учинили.

Пројекат спроводи конзорцијум на челу са Европском консалтинг групом

7.6 Анекс 6: Листа карактеристичних пресуда

Случај заузимања комерцијалне имовине: Грађевинар Ратина, пресуда Уставног суда.
(број предмета. КИ 01/11).

Решење о неприхватљивости Врховног суда везано за уништenu имовину 1999. године –
Бранко Радеч (број предмета КИ96/13).⁸⁸

Решење о неприхватљивости Уставног суда за уништenu имовину 2004. године Светозар
Николић (број предмета КИ13S/12).⁸⁹

Мишљење од 24.3.2010. године везано за уништenu имовину, Саветодавно веће за људска
права, Милогорић и остали⁹⁰, случај број. 38/08, 58/08, 61/08, 63/08 и 69/08.⁹¹

Решење о неприхватљивости, Градимир Јовановић и други (број предмета КИ46/16),
Отуђење имовине старих власника кроз приватизациони процес.⁹²

Пресуда посебног већа Врховног суда СЦЕЛ-9-0007 која се односи на дискриминацију.⁹³

Експропријација на Косову, ОЕБС, 2006

Напомена: „извештај обилује примерима противзаконите експропријације“.⁹⁴

7.7 Анекс 7: Листа испитаника

Балкански центар за миграције и хуманитарне активности

Дански савет за избеглице

УНХЦР мисија на Косову и Метохији

Међународна организација за миграције (ИОМ) мисија на Косову и Метохији

⁸⁸ http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gjkk_ki_96_13_srb.pdf

⁸⁹ http://gjk-ks.org/repository/docs/KI135-12_ANG.pdf

⁹⁰ <http://www.unmikonline.org/hrap/Eng/Cases%20Eng/62-08%20Portic%20Opinion%209Sep10.pdf>

⁹¹ <http://www.unmikonline.org/hrap/Eng/Cases%20Eng/62-08%20Portic%20Opinion%209Sep10.pdf>

⁹² http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gjk_ki_46_16_srb.pdf

⁹³ <file:///C:/Users/Ristic/Downloads/00%20AC-I-13-0075%20ENG%20decision%2002%2012%202016.pdf>

⁹⁴ <http://www.osce.org/sr/kosovo/23288?download=true>

Заштита и унапређење имовинских права
интерно расељених лица, избеглица и повратника
на основу споразума о реадмисији

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
КАНЦЕЛАРИЈА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Пројекат финансира
Европска унија

УСАИД - Тетра Тет – Мисија на Косову и Метохији

ОЕБС мисија на Косову и Метохији

УНМИК

Пројекат спроводи конзорцијум на челу са Европском консалтинг групом